

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LASTEN OIKEUDET SISÄILMAONGELMA- ISESSA KOULUSSA

Keskeinen lainsäädäntö ja oikeusturvakeinot

Tiina Ryyppö

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2018
Liiketalous
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalous
Oikeudellinen asiantuntijuus

Tiina Ryyppö:
Lasten oikeudet sisäilmaongelmaisessa koulussa
Keskeinen lainsäädäntö ja oikeusturvakeinot

Opinnäytetyö 57 sivua
Huhtikuu 2018

Koska home ja kosteusvauriot ovat yhä kasvava ongelma valtakunnallisesti, heräsi kiinnostus tutkia, millainen asema lapsella on oikeudellisesti, kun koulurakennuksessa epäillään sisäilmaongelmia. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää keskeinen lainsäädäntö, joka koskee lapsen oikeuksia sisäilmaongelmaisissa kouluissa, kenen vastuulla on puuttua havaittuihin ongelmiin ja millaisia oikeusturvakeinoja on käytettävissä. Tämän lisäksi työssä käydään lävitse keskeisiä aiheeseen liittyviä ennakkotapauksia ja arvioidaan lainsäädännön ajantasaisuutta ja kehittämistarvetta. Työn tutkimusmenetelmä oli oikeusdogmaattinen ja ongelmia pohdittiin sekä perusoikeus- että toimivallan jaon näkökulmista. Aihe rajattiin koskemaan perusopetusta.

Lainsäädännön todettiin olevan hyvin hajanaista ja vastuullisen viranomaistahon nimeäminen asian eteenpäin viemiseksi hankalaa. Kunnan hallinto-organisaatio mahdollisti asioiden siirtelyn eri hallinnonalalta toiselle, eikä aina ollut selvää, mikä sektori vastasi asian valmistelusta ja päätöksenteosta. Oikeusturvakeinot voidaan jakaa ennakkolisiin ja jälkikäteisiin ja ennakkolisina voidaan mainita esimerkiksi lainalaisuusperiaate, sekä selkeät ja yhdenmukaiset toimintatavat. Jälkikäteisinä oikeusturvakeinoina voidaan pitää muutoksenhakua ja laillisuusvalvontaa, esimerkiksi kanteluita ja viranomaisten tarkastustoimintaa sekä vahingonkorvausvastuuta ja rikosoikeudellista vastuuta. Oikeusturvakeinojen käyttö vaikutti tehottomalta ja hitaalta toimintatavalta, lähinnä nuhtelun tasoiselta toimenpiteeltä. Vahingonkorvausvastuun ja rikosoikeudellisen vastuun realisoitumisesta ei löytynyt esimerkkitaapauksia.

Lasten oikeudet saada opetusta ja opiskella turvallisissa ja terveellisissä tiloissa eivät aina toteudu täysimääräisesti, mikäli sisäilmaongelmaisissa kouluissa ongelmiin ei tartuta ripeästi ja ratkaisukeskeisesti. Lainsäädännön velvoittamaa monialaista yhteistyötä tulisi lisätä ja lapsivaikutusten arviointi tulisi ottaa osaksi kunnan päätöksentekoprosessia lakisääteisenä velvollisuutena. Lainsäädäntöä tulee yhä kehittää ja rikoslakiin tulee kirjata selkeät sanktiot lapsen terveyden menettämisen seuraukseksi, sekä luoda selkeät toimintamallit ja rutinit viranomaisille toimia sisäilma-asioissa.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Legal Expertise

RYYPPÖ TIINA:

Children's Rights in Schools with Indoor Air Problems
Key Legislation and Legal Safeguards

Bachelor's thesis 57 pages
April 2018

Since mould and moisture damages are a growing problem nationwide, an interest arose in studying what children's legal position is when a school building is suspected to have indoor air problems. The purpose of this thesis was to figure out the key legislation regarding children's rights in schools that have indoor air problems, whose responsibility it is to address the problems identified and what kind of legal safeguards are available. In addition, the work discusses a number of precedents related to the key issues and assesses the timeliness and development needs of the legislation. The research method of the work was legal dogmatic and the problems were considered from the perspective of both fundamental rights and division of authority. The subject was restricted to basic education.

The legislation was found to be highly fragmented and it was laborious to designate a responsible authority to take this matter forward. The municipal administrative organization allowed the cases to be transferred from one administrative sector to another, and it was not always clear which sector was responsible for the preparation of the matters and the decision-making process. Legal safeguards can be divided into the pre-emptive and the retrospective ones, and for example, the principles of the rule of law as well as clear and consistent practices can be regarded as pre-emptive. Retrospective legal safeguards can be appeals and supervision of the rule of law, for example complaints and inspections by authorities, as well as liability for damages and criminal liability. The use of legal safeguards seemed to be ineffective and slow, more like a rebuke, whilst the realization of the liability for damages and criminal liability was not found in the example cases.

The children's rights to obtain teaching and to study in safe and healthy premises are not always fully realized, if the problems in schools with the indoor air difficulties are not addressed promptly and decisively. The multidisciplinary cooperation required by the law should be increased and the assessment of the impact on children should be incorporated into the municipal decision-making process as a statutory obligation. Legislation needs to be further developed and the Criminal Code should include clear sanctions for the loss of health of children. Clear operating models and routines for the authorities to act in the indoor air matters should also be created.

Keywords: child, rights, school, symptoms, indoor air

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	TUTKIMUSAIHE.....	8
	2.1 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus, menetelmä ja rakenne.....	8
	2.2 Toimeksiantajan esittely	10
3	ALTISTUMISEN AIHEUTTAMAT OIREET.....	11
	3.1 Mikä on mikrobi?.....	13
	3.2 Terveyshaitta ja syy-yhteys	13
4	KESKEINEN LAINSÄÄDÄNTÖ LASTENOIKEUKSIEN SOPIMUKSESTA JOHDETTUINE YLEISPERIAATTEEINEEN	15
	4.1 Yhdenvertaisuus, syrjinnän kieltö ja lapsen edun ensisijaisuus	16
	4.2 Oikeus terveelliseen ja turvalliseen oppimisympäristöön	17
	4.3 Oikeus kehitykseen ja maksuttomaan opetukseen.....	18
	4.4 Opetussuunnitelman perusteet normiasiakirjana	20
	4.5 Asiakirjajulkisuus, hyvä hallinto ja tiedottamisvelvollisuus	21
	4.6 Oikeus tulla kuulluksi ja saada kirjallinen perusteltu päätös.....	23
5	KOTIKOULUA VAI ERITYISIÄ OPETUSJÄRJESTELYITÄ?.....	24
	5.1 Erityinen tuki ja erityiset opetusjärjestelyt	24
	5.2 Verkko-opiskelu etäopiskelun välineenä	26
	5.2.1 Tuuve ja Monni -hanke	26
6	TOIMIVALTA SISÄILMA-ASIOISSA JA VALVONTAVASTUU.....	28
	6.1 Kunnan vastuu päätöksenteossa.....	29
	6.1.1 Rehtorin vastuu	29
	6.1.2 Kiinteistön omistajan vastuu	30
	6.1.3 Terveystensuojelu	31
	6.1.4 Kouluterveydenhuolto.....	33
	6.1.5 Opiskelijahuolto	34
	6.1.6 Sosiaalitoimi.....	34
	6.2 Kunnan luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden vastuu	35
	6.3 Vanhempien vastuu.....	36
7	OIKEUSTURVAKEINOT.....	37
	7.1 Rikosoikeudellinen vastuu	38
	7.1.1 Virkarikos.....	40
	7.1.2 Terveysrikos, terveydensuojelu- ja terveyden vaarantamis- rikkomus	41
	7.1.3 Työturvallisuusrikos ja vammantuottamus	42
	7.2 Vahingonkorvausvastuu.....	43

7.3	Muutoksenhaku.....	44
7.4	Muut toimijat	45
7.4.1	Eduskunnan oikeusasiamies.....	45
7.4.2	Eduskunnan oikeuskansleri.....	46
7.4.3	Lapsiasianvaltuutettu.....	47
7.4.4	YK:n lapsen oikeuksien komitea	47
8	VIREILLÄ OLEVAT HANKKEET JA LAINSÄÄDÄNTÖTARVE	49
9	POHDINTA.....	51
	LÄHTEET.....	53

LYHENTEET JA TERMIT

AOA, EOA	eduskunnan apulaisoikeusasiamies, eduskunnan oikeusasiamies
asianosainen	se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee
HaO	hallinto-oikeus
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
HOJKS	perusopetuslain 17 a § tarkoittama henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma
indikaattorimikrobi	mikrobi, jonka esiintyminen rakennusmateriaalissa tai muissa näytteissä viittaa kosteusvaurioon
KHO	korkein hallinto-oikeus
LOS	YK:n lapsen oikeuksien sopimus 60/1991
LSSAVI	Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
mykotoksiini	homesienien tuottama terveydelle haitallinen myrkyllinen aine
oikeusdogmaattinen	lainopillinen
OKA/OKV	valtioneuvoston oikeuskansleri/oikeuskanslerinvirasto
preventiivinen	ennakollinen
ratifiointi	voimaan saattaminen
repressiivinen	jälkikäteinen
toissijainen koulu	muu kuin oppilaalle osoitettu lähikoulu
subjektiivinen oikeus	lakisääteinen oikeus
terveyshaitta	ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveyshäiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä
THL	Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos
TrVM	Tarkastusvaliokunnan mietintö
TSS-oikeudet	taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeudet
vp	valtiopäivät
ärstysoire	terveyshaitta, joka rajoittuu iholle, hengitysteiden limakalvoille tai silmien sidekalvoille

1 JOHDANTO

Saamme päivittäin kuulla eri medioista, kuinka kunnat kamppailevat sisäilmaongelmien kanssa. Ei ole enää poikkeuksellista, että kunnasta ei löydy yhtään tervettä koulua. Lapsen oikeus terveelliseen ja turvalliseen opiskeluympäristöön voi vaarantua jo hyvin varhain opiskelun alkutaipaleella. Ei siis ole ihme, että lasten vanhemmat kaipaavat tukea ja apua selvittäessään, miten lapsi voisi suorittaa oppivelvollisuutensa altistumatta erilaisille kemikaaleille ja mikrobeille. Ongelma on perheelle oikeudellinen ja taloudellinen. Tutustuessani aiheeseen ja seurattessani eri medioissa julkista keskustelua totesin, että asiaa koskeva lainsäädäntö on hyvin hajanaista ja käytettävissä olevat oikeusturvakeinot riittämättömiä. Yhtä ja ainoaa viranomaista, joka ottaisi asian hoitaakseen ja auttaakseen perhettä hankalassa tilanteessa on mahdotonta löytää.

Mikäli perhe on onnekas, koulun johtaja tai rehtori ottaa asiakseen viedä asiaa eteenpäin kaupungin tekniseen toimeen tai tilakeskukseen. Kunnan teknisellä toimella ja sivistystoimella onkin keskeinen rooli, kuinka nopeasti tilanteeseen päästään puuttumaan ja suoritetaanko tarvittavat tutkimukset ja korjaustoimenpiteet. Myös kouluterveydenhuollon aktiivinen rooli sisäilmaoireiden ilmaannuttua on oleellisen tärkeä, jotta lapsi pääsee pois sairastuttavista tiloista. Jos kunnassa on kielteinen asenne sisäilmaongelmien selvittämiseen, tilanne voi pitkittyä ja lapset joutuvat kantamaan altistumisen seurauksia kenties koko lopun elämäänsä. Lasten turvallisia ja terveellisiä oppimisympäristöjä valvoo viimekädessä kunnan terveydensuojeluviranomainen, käytännössä terveystarkastaja. Terveystarkastajan toimintaa valvoo aluehallintovirasto. Sisäilma-asiat ovat hyvin laaja ja moninainen ongelmakenttä, joka vaatii terveystarkastajalta hyvin monipuolista osaamista, aina sitä ei ole riittävästi.

Päätöksentekoprosessi kunnassa koetaan hitaana ja joissain tapauksessa kuntien toimet sisäilmaongelmien poistamiseksi riittämättöminä. Kunnat kamppailevat taloudellisesti tiukassa tilanteessa ja korjausten tarpeellisuutta ja riittävyttä perustellaan taloudellisilla argumenteilla ohittaen oppilaiden subjektiiviset oikeudet opetukseen ja turvallisiin ja terveellisiin opiskeluympäristöihin. Joillain paikkakunnilla julkisten asiakirjojen, kuten kuntotutkimusraporttien ja sisäilmatyöryhmien muistioiden saaminen on koettu haastavaksi ja siksi työssä käsitellään myös asiakirjajulkisuutta ja päätöksentekoprosessia yleensä. Työ on kirjoitettu ohjenuoraksi ja apuvälineeksi homekoululaisten vanhemmille.

2 TUTKIMUSAIHE

Halusin valita opinnäytetyön aiheeksi ajankohtaisen, tuoreen, itse tärkeäksi kokemani aihepiirin. Halusin yhdistää työhön vähemmän tutkittua lapsioikeutta ja omaa osaamisaluettani hallinto- ja julkisoikeutta. Halusin lopputuotoksen palvelevan tavalla tai toisella laajempaa henkilöpiiriä.

2.1 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus, menetelmä ja rakenne

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää: Mikä on keskeinen lainsäädäntö, joka koskee lasten oikeuksia sisäilmaongelmaisissa kouluissa? Kenen vastuulla on puuttua havaittuun sisäilmaongelmaan? Millaisia oikeusturvakeinoja on käytettävissä? Millaisia ennakkoratkaisuja aiheeseen liittyen on tehty? Onko lainsäädäntö ajantasainen ja miten sitä tulisi kehittää?

Ennakkopäätöksiä vanhempien valituksista eri oikeusasteilta ei löydy juurikaan. Onko syynä se, että vanhemmat eivät ole valittaneet vai esimerkiksi se, että valituskelpoisia kirjallisia päätöksiä ei ole laadittu tai pyydettyjä asiakirjoja koulurakennuksen kunnosta ei ole luovutettu, jolloin kantelun tai valituksen tekeminen on vanhemmille hyvin vaikeaa. Työn tarkoituksena on koota yksiin kansiin lasten oikeuksiin liittyvä lainsäädäntö ja käytettävissä oleva oikeuskäytäntö, kun kyseessä on sisäilmaongelmat koulussa ja niistä johtuva tuentarve.

Työn tutkimusmenetelmä on oikeusdogmaattinen, ongelmia pohditaan sekä perusoikeustutkimuksen näkökulmasta, että toimivallan jaon näkökulmasta. Työ sisältää pääosin kansallista lainsäädäntöä ja niiden esitöitä ensisijaisena lähdeaineistona. Kirjallisuuskatsauksen materiaali on valikoitunut käyttämällä hakusanoina home, koulu, lapsi, oikeus, opetus, sisäilma. Hakujen perusteella keskeisiksi graduiksi ja opinnäytetöiksi nousivat Maija Säkjärven kandidaatin tutkielma Julistuksen omainen toive vai juridinen velvoite? Lapsen etu homekouluja koskevassa päätöksenteossa. Tämän jälkeen käytin tutkimusmenetelmänä ”lumipallo” -menetelmää ja eri julkaisujen lähdeluetteloita.

Oikeustieteen tohtori Suvianna Hakalehdon kirjat Oppilaan oikeudet opetustoimessa, toimitetut teokset Lapsen oikeudet koulussa, Lapsioikeus murroksessa sekä vahingonkorvausoikeutta käsittelevä väitöskirja Valta ja vahinko julkisen vallankäyttäjän vahingonkorvausvastuu vahingonkorvauslaissa, avulla sain hyvän kokonaiskuvan työhön liittyvästä lainsäädännöstä. Professori Tuula Putuksen ja emeritaprofessori Mirja Salkinoja-Salosen luennot, julkaisut ja YouTube taltioinnit antoivat kuvan homeesta lääketieteellisestä ja mikrobiologisesta ilmiöstä. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö Rakennusten kosteus ja homeongelmista (1/2013 vp) ja Eduskunnan päätös mietinnön johdosta (Eduskunnan kirjelmä 5/2013 vp) auttoivat suuresti perehtymään, miten valtio on ohjannut lainsäädäntöä ja viranomaistoimintaa viimeisen viiden vuoden aikana tämän laajan ongelman tiimoilta.

Viranomaislähteinä aiheeseen perehdyttäessä on käytetty mm. aluehallintoviraston, Kuntaliiton, lapsiasiavaltuutetun, oikeusasiamiehen, oikeuskanslerin, oikeusministeriön, Opetushallituksen, Terveystieteiden ja hyvinvointilaitoksen, Työterveyslaitoksen ja Vanhempainliiton kotisivuja. Laadullinen tutkimus on toteutettu nostamalla esiin keskeisiä teemoja ja vertailemalla niitä oikeuskäytäntöön. Oikeuskäytäntönä on vertailtu eri oikeusasteille tehtyjä valituksia, aluehallintovirastolle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja oikeuskanslerille tehtyjä kanteluita ja heidän toimintakertomuksiaan sekä lapsiasiavaltuutetun vuosikirjoja ja Ihmisoikeuskeskuksen toimintakertomusta.

Työ on laadittu siten, että kysymyksiin on vastattu seuraavasti:

Mikä on keskeinen lainsäädäntö, joka koskee lasten oikeuksia sisäilmaongelmaisissa kouluissa? Keskeisin lainsäädäntö on koottu kappaleeseen neljä, mutta työ on laadittu kirjallisuuskatsauksena, joten lainsäädäntöä käsitellään koko työssä.

Kenen vastuulla on puuttua havaittuun sisäilmaongelmaan? Asiaa käsitellään kappaleessa toimivalta sisäilma-asioissa ja valvontavastuu.

Millaisia oikeusturvakeinoja on käytettävissä? Oikeusturvakeinot on käyty lävitse kappaleessa seitsemän.

Millaisia ennakkoratkaisuja aiheeseen liittyen on tehty? Aiheisiin liittyviä ennakkoratkaisuja on otettu esiin työn lomassa, kyseistä oikeutta tai lainkohtaa koskevassa asiayhteydessä.

Onko lainsäädäntö ajantasainen ja miten sitä tulisi kehittää? Tähän kysymykseen otetaan kantaa luvussa vireillä olevat hankkeet ja lainsäädäntötarve sekä pohdinnassa.

Opinnäytetyö rajataan koskemaan perusopetusta. Työssä ei käsitellä varhaiskasvatukseen, lukio- ja ammatilliseen koulutukseen liittyvää lainsäädäntöä. Työ ei käsittele koulurakennusten korjausrakentamiseen liittyviä kysymyksiä, eikä työn tarkoitus ole esitellä aiheeseen liittyvää lääketieteellistä tutkimusta. Ilmiön ymmärtämisen kannalta on kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaiseksi esitellä, millaisia oireita ja terveyshaittaa huono sisäilma voi aiheuttaa oppilaille.

2.2 Toimeksiantajan esittely

Suomen Vanhempainliitto toimii työn toimeksiantajana. Suomen Vanhempainliiton ydintehtävinä on vanhempainliiton tukeminen, kodin ja koulun yhteistyön sekä kasvatuskumppanuuden kehittäminen, vanhemmuuden tukeminen, sekä lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen. Liitto ottaa kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, pyrkii vaikuttamaan valmisteilla oleviin valtakunnallisiin päätöksiin ja ohjelmiin. Liitto seuraa tiiviisti sisäilma-asioita valtakunnallisesti ja liiton hallitusohjelmavoitteisiin 2015-2019 on kirjattu sisäilmaongelmien ratkaiseminen sekä lasten ja nuoren oikeus terveelliseen kouluun. Työn tavoitteeksi on asetettu kokonaiskuvan luominen oppilaita koskevasta lainsäädännöstä ja tiedon jakaminen vanhempainyhdistyksille ja vanhemmille.

3 ALTISTUMISEN AIHEUTTAMAT OIREET

Alan asiantuntijat kiistelevät kiivaasti, onko riittävää näyttöä erilaisten oireiden, sairastumisen ja kosteusvaurion välillä. Tästä syystä on hyvin vaikea antaa yksiselitteistä määritelmää mikä aiheuttaa oireita ja sairastuttaa ihmisen. Professori Tuula Putuksen mukaan kosteusvaurioisessa tilassa oleskelu voi aiheuttaa aluksi vain viihtyvyys- ja hajuhaittoja, mutta myöhemmin altistus voi aiheuttaa ärsytys- ja yleisoireita. Pitkään jatkunut altistus voi aiheuttaa infektiota ja tulehduskierteitä, joihin lääkitys ei tehoa. Altistuksen alkuvaiheessa oireiden liittäminen ajallisesti vaurioituneeseen rakennukseen on selkeää, mutta vaikeutuu altistuksen kestäessä, koska pidemmän altistuksen jälkeen terveydentilan palautuminen kestää pidempään ja kaikki oireet eivät välttämättä enää poistu muualla oleskellessa. (Putus 2017, 11.)

Käypähoito -suositus on Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin, yhdessä erikoislääkäriyhdistyksen julkisella rahoituksella, laatima suositus. Käypähoito -suosituksen mukaan on saatu kohtalaista näyttöä kosteusvaurioiden yhteydestä astmaa sairastavien hengitystieoireista, ylähengitystieoireista, yskästä, hengityksen vinkunasta, hengenahdistuksesta ja astman kehittymisestä. Heikkoa näyttöä on hengitystieinfektioista, allergisesta nuhasta ja yleisoireista kuten väsymyksestä, päänsärystä ja pahoinvoinnista, sekä atooppisesta ihottumasta. (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2017.)

Majvik II -suositus on alun perin 30 asiantuntijan vuonna 1998 laatima ohje kosteusvaurioiden selvittelyyn, tieteellistä näyttöä ei tuolloin juurikaan ollut. Terveystieteiden henkilöstö tunsivat itsensä avuttomaksi uuden laajan ja vaikean ongelman edessä. Suositus päivitettiin 2006 kutsuseminaarissa 39 asiantuntijan yhteistyössä ja julkaistiin Suomen Lääkärilehdessä tausta-artikkeleineen erillispainoksena. Päivityksessä käytettiin apuna tutkimustuloksia, tieteellisiä arviointikatsauksia, asiantuntijoiden kokemusta kohteissa ja potilaiden kliinisistä tutkimuksista. Asiantuntijat edustivat eri lääketieteen erikoisaloja ja mukana oli myös asiantuntijoita juridiikan alalta ja eläinlääketieteestä. (Suomen Lääkärilehti 7/2007, 653.) Majvik II -suosituksen (2006, 656) mukaan altistukseen viittaavia oireita voivat olla (taulukko 1):

TAULUKKO 1. Altistumisoireet

Ärsytysoireita

nenän tukkoisuutta/nuhaa
lisääntynyttä liman eritystä
pitkittynyttä yskää
yö yskää
nielun ärsytystä
hengenahdistusta
hengityksen vinkunaa
silmäoireita
käheyttä
silmän sidekalvon infektiot

Hengitystieoireita

Yleisoireita poikkeuksellista väsymystä

päänsärkyä
lievää lämpöilyä/kuumetta pahoinvointia nivelsärkyä/lihassärkyä

Hengityслиitto on yksi aktiivisimmin sisäilma-asioihin kantaa ottavista järjestöistä. Liiton sivuilla (Hengityслиitto n.d.) todetaan, että kokemustiedon mukaan oirekirjoon ja terveyshaittoihin kuuluu mm. yllämainittujen lisäksi myös huimausta, vatsaoireita, puutumista, keuhkoputken- ja poskiontelon tulehduksia, muisti- ja kognitiivisten toiminnan heikkenemistä, sydänoireita sekä erilaisia yliherkkyyksiä, joita voivat olla hajuyliherkkyys, pölyherkkyys, kemikaaliyliherkkyys, ruoka-aine yliherkkyys ja sähköyliherkkyys. Työterveyslaitoksen julkaisussa todetaan, että mm. reumaattisilla sairauksilla ja neurologisilla oireilla on todettu olevan yhteys kosteusvaurioihin ja mikrobikasvuun (Salonen ym. 2011, 32).

Altistus mikrobeille voi tapahtua myös rakennusteknisen tutkimuksen tai remontin aikana. Mikäli remontin aikana ei huolehdita asianmukaisesta ympäristön ja irtaimiston suojaamisesta, voi kosteusvaurioisia rakenteita purkaessa vapautua ilmaan erittäin runsaasti mikrobeja myös kuivuneesta vauriosta ja näin altistua pysyvästi. Työmenetelmänä tulee käyttää samoja menetelmiä kuin asbestin purkutyössä. (Rämö 2009, 238–239.) Työterveyslaitoksen julkaisussa nimetään yleisesti kosteusvaurioon viittaaviksi mikrobeiksi mm. Aktinobakteerit, *Aspergillus fumigatus*, *Aspergillus versicolor*, *Chaetomium*, *Fusarium*, *Stachybotrys*, *Trichoderma* ja *Phialophora* (Salonen ym. 2011, 18).

3.1 Mikä on mikrobi?

Professori Mirja Salkinoja-Salosen mukaan mikrobilla tarkoitetaan eliötä, joka on alle 0,01 mm kokoinen. Mikrobeja ovat arkit, bakteerit, sienet ja hiivat. Hiiva on sieniryhmä, jolla on erilainen kasvutapa, se ei muodosta rihmastoja, eikä tuota itiöitä. Arkit eivät myöskään tuota itiöitä. Sienille on ominaista, että ne tuottavat itiöitä, joiden koko on 3-10 µm, jotka kulkeutuvat ilmassa ja vedessä. Sieni-itiöille on ominaista, paksu kuori ja kuivuuden kesto, mutta ne eivät kestä kuumuutta. Bakteerien itiöt ovat kooltaan 0,5-1µm kokoisia. Pienemmän kokonsa lisäksi ne kestävät lajista riippuen paremmin desinfiointia, keittämistä, kuivuutta, kuumuutta, painetta, pakastamista sekä erilaista säteilyä. Kasvaakseen mikrobit tarvitsevat vettä ja ravinteita. Eri mikrobilajeilla on eroja, millaisissa lämpöolosuhteissa ne viihtyvät ja tuottavatko ne terveydelle vaarallisia, myrkyllisiä aineenvaihduntatuotteita, mykotoksiineja. Sisätiloista tavatuille mykotoksiineille on tyypillistä aerosolisoituminen, kemiallinen ja kuumennuksen kestävyys, rasvaliukoisuus ja sytotoksisuus eli solulle myrkyllisyys. (Salkinoja-Salonen 2009, 245–248, 252.)

3.2 Terveyshaitta ja syy-yhteys

Terveyshaitalla tarkoitetaan ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveyshäiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä (Terveydensuojelulaki 763/1994, 1 §). Terveydensuojelulain mukaan *sisäilmaolosuhteiden tulee olla sellaiset, ettei niistä aiheudu terveyshaittaa*, eikä tilassa saa olla esim. mikrobeja siinä määrin, että niistä aiheutuisi terveyshaittaa. Mikäli tilassa esiintyy sellaisia tekijöitä, joista voi aiheutua terveyshaittaa tilassa oleskeleville, tulee toimenpiteisiin *haitan ja siihen johtavien tekijöiden selvittämiseksi, poistamiseksi tai rajoittamiseksi ryhtyä viipymättä*. Pääsääntöisesti haitan poistamisesta vastaa rakennuksen omistaja, ellei terveyshaitan voida katsoa johtuvan oleskelutilan käytöstä, jolloin haitan poistamisen vastuu on tilan haltijalla. (Terveydensuojelulaki, 26—27 §.)

Terveydensuojelulaki ei edellytä syy-yhteyden todistamista todetun sairauden tai muun terveyshäiriön ja oireilun välillä (Majvik II -suositus 661; Putus 2017, 105).

Vahingonkorvausoikeudessa edellytetään syy-yhteyttä teon ja vahingon välillä. Henkilövahingolla tarkoitetaan tässä yhteydessä terveydentilan häiriötä, joka voidaan lääketieteellisesti todeta. (Karttunen ym. 2014, 354, 357.) Mikäli henkilövahingosta haetaan korvausta vahingonkorvauslain (412/1974) perusteella, syy-yhteys ja ajallinen yhteys vahinkoon on pystyttävä näyttämään toteen. Todennäköistä lääketieteellistä syy-yhteyden arviointia edellytetään vahinkotapahtuman, vamman tai sairauden välillä ammattitautitapauksissa, mutta tätä lakia ei sovelleta oppilaisiin vaan koulun henkilökuntaan ammattitauteja arvioitaessa (Työtaturma- ja ammattitautilaki 459/2015, 1 §, 16 §).

4 KESKEINEN LAINSÄÄDÄNTÖ LASTENOIKEUKSIEN SOPIMUKSESTA JOHDETTUINE YLEISPERIAATTEINEEN

Lapsen oikeuksia määritellään hyvin monessa eri lainsäädännössä, mutta keskeisin niistä on YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, myöhemmin Lapsen oikeuksien sopimus (Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta, 60/1991), joka on sopimusvaltioita velvoittava ihmisoikeussopimus. Lapsen oikeuksien sopimus on ollut voimassa laintasoisesti vuodesta 1991 (Laki lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 1129/91), vaikka moni kokee sen vielä julistuksen omaiseksi suositukseksi.

YK:n yleiskokouksen hyväksymä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus on ollut kansallisesti voimassa vuodesta 1976 (Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 6/1976). Sopimuksessa säädetään mm. oikeudesta työhön ja turvallisiin ja terveellisiin työoloihin, sosiaaliturvaan, oikeudesta nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä, sekä jokaiselle oikeuden saada maksutonta opetusta. Nämä ns. TSS-oikeudet sisällytettiin sittemmin perustuslakiin (Tuori & Kotkas, 2008, 198).

YK:n lasten oikeuksien komitea on nostanut lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommenteissa (CRC/GC/2003/5) esiin neljä yleisperiaatetta, jotka muodostavat pohjan, johon sopimuksen oikeudet perustuvat. Nämä yleisperiaatteet ovat:

- Artikla 2 Syrjimättömyys
- Artikla 3 Lapsen edun huomioon ottamisen ensisijaisuus
- Artikla 6 Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen
- Artikla 12 Oikeus mielipiteeseen ja tulla kuulluksi

Edellä mainitut yleisperiaatteet ovat keskeisiä myös pohdittaessa lasten oikeuksia ja niiden toteutumista sisäilmaongelmaisissa kouluissa. Tämän lisäksi keskeisimpinä lasten oikeuksia määrittävinä lainsäädäntöinä voidaan pitää perustuslakia ja perusopetuslakia

(628/1998). Terveysten ja turvallisuuden liittyvää lainsäädäntöä on lukuisissa laeissa ja tähän työhön niistä on pyritty kokoamaan keskeisimmät lainkohdat.

4.1 Yhdenvertaisuus, syrjinnän kieltö ja lapsen edun ensisijaisuus

Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta, lapsia on siten kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä. Lainkohdassa mainitaan kielletyksi syrjintä mm. iän, terveydentilan, tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Hakalehto toteaa yhdenvertaisuuden olevan perusoikeus, ihmisoikeus ja hallinto-oikeudellinen periaate (Hakalehto 2015, 68).

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 2–4 artiklassa säädetään yhdenvertaisuudesta, syrjinnästä ja lapsen edusta. Artikla 2 velvoittaa sopimusvaltioita ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen yleissopimuksessa tunnustetut lapsen oikeudet ilman minkäänlaista syrjintää tai erottelua. *Lapsen etu* tulee ottaa huomioon *kaikessa* julkisen- tai yksityisen sektorin viranomaistoiminnassa tai lainsäädäntöelinten *toiminnassa ensisijaisesti*. Toimivaltaisten viranomaisten määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta, sekä henkilökunnan riittävää valvontaa, on noudatettava lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavissa laitoksissa ja palveluissa. (LOS, 2–4 art.)

On huomattava, että lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen edun tulee olla ensisijainen ratkaisuperiaate. Pelkkä lapsen edun huomioon ottaminen ei ole riittävää. (Hakalehto 2015, 76.)

Lapsen oikeuksien komitean määrittelee yleiskommentissaan toimella tarkoitettavan päätöstä, tekoa, menettelytapaa, ehdotusta, palvelua, menettelyä ja muita toimenpiteitä. Toimeksi voidaan katsoa myös toimimatta jättäminen ja toiminnan laiminlyönti. Syrjinnän kieltö ei ole passiivinen velvollisuus vaan valtion tulee ryhtyä aktiivisiin toimiin tilanteissa, joissa esiintyy todellista eriarvoisuutta nauttia yleissopimuksen mukaisista oikeuksista. (CRC/GC/2013/14, kohta 17–20, 40.)

Euroopan unionin perusoikeusasiakirjassa säädetään lapsen edusta. Lapsen etu on otettava huomioon ensisijaisesti kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai yksityisten laitosten toimissa (Euroopan unionin perusoikeusasiakirja 2010/C/83/02, 24 artikla).

Voidaan siis tulkita, että koulurakennuksen kunnossapidon laiminlyönti, terveysuojeluviranomaisten määräämien kuntotutkimusten teettämisen laiminlyönti tai päätöksenteon viivästyttäminen olisi lapsen oikeuksien komitean tarkoittamaa toimintaa.

Hakalehto toteaa, lapsen oikeuksien sopimuksen olevan suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä. Lainsäädännön ollessa ristiriidassa, tulee lasten oikeuksien sopimusta soveltaa suoraan. Oikeuden toteutumisesta voidaan vaatia tuomioistuimessa. Käytännössä lasten oikeudet toteutuvat vain, mikäli aikuiset niin haluavat. Lasten oikeuksien edistäminen on koulussa työskentelevien virkavelvollisuus. (Hakalehto 2015, 77, 84–85.)

4.2 Oikeus terveelliseen ja turvalliseen oppimisympäristöön

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 24 artiklan mukaan lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta. Perustuslain 7 §:ssä säädetään oikeudesta koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Mikäli koulun opetustilat eivät ole terveelliset ja turvalliset, tämä oikeus ei toteudu täysimääräisesti. Julkinen päätöksenteko on avainasemassa, jotta lasten oikeudet koulussa voivat toteutua laissa määrättyllä tavalla. Perustuslain 19–20 §:ssä säädetään julkisen vallan velvollisuudesta tukea perheen ja muiden lapsen huollosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu, sekä turvata jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön. Lain 22 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. (Perustuslaki, 7 §, 19-20 §, 22 §.)

Perusopetuslain 29—31 §:t sisältävät keskeiset säännökset, kun pohditaan kouluympäristöä ja opetuksen järjestämistä sisäilmasairaana oppilaan kannalta. Kyseisen lain 29 §:n mukaan opetukseen osallistuvalla on *oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön*. Edellä mainitun lain esitöissä tarkennetaan lainsäätäjän tarkoitusta. Hallituksen esityksen 29 § sisältää opetuksen järjestäjiä velvoittavan työturvallisuussäännöksiä vastaavan uuden säännöksen, joka edellyttää, että opetukseen tarkoitettut tilat ja välineet ovat turvallisia. Pykälä koskee kaikkea lain mukaista opetusta. (Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle koulutusta koskeväksi lainsäädännöksi, HE 86/1997, 64.)

Eduskunnan oikeusasiamies (AOA 2822/4/2010 ja AOA 3058/4/08) on ratkaisuihseen kiinnittänyt huomiota siihen, että kunnan heikko taloudellinen tilanne ei poista tai vähennä kunnan vastuuta toimia sisäilmaongelmien selvittämiseksi määrätietoisesti ja terveyshaitan poistamiseksi. Oikeuskansleri on taasen ratkaisussa (7.5.2015 OKV/1588/1/2013) todennut, että kaupungin olisi pitänyt määrätietoisemmin pyrkiä poistamaan, oppilaiden ja työntekijöiden turvallisuudelle ja terveellisyydelle aiheutuvat vaaratekijät, jotta altistuminen terveyshaittaa aiheuttaville sisäilman epäpuhtauksille olisi päättynyt. Säkäjärvi toteaaakin lapsen edun koostuvan rajallisten resurssien tehokkaasta käytöstä, sisäilmaongelmiin reagoidaan mahdollisimman nopeasti ja lapsille järjestetään turvalliset ja terveelliset tilat (Säkäjärvi 2015, 347).

Kuopion hallinto-oikeus taasen totesi ratkaisussa (5.2.2007 06/0042/2), ettei kaupungin väitettyä laiminlyöntiä turvallisen ja terveellisen oppimisympäristön järjestämiseen oltu näytetty toteen, koska koulun rehtori oli tehnyt päätöksen oppilaan siirtämisestä kotiopetukseen. Oppilas oli oireillut voimakkaasti koululla syksyn 2005 aikana ja oppilas oli siirretty kotiopetukseen 14.11.2005. Sairaala- ja lääkekulujen korvausvaatimusten osalta hakemus hylättiin.

4.3 Oikeus kehitykseen ja maksuttomaan opetukseen

Euroopan unionin perusoikeusasiakirjan (2010/C 83/02) 14 artiklan mukaan jokaisella on oikeus koulutukseen, joka sisältää oikeuden maksuttomaan oppivelvollisuuteen perustuvaan opetukseen. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 28 artikla säättää, että lapsella on oikeus saada opetusta, sen tulee olla perusasteella pakollista ja oltava maksutta kaikkien saatavilla (LOS 28 art.). Hakalehto toteaaakin: ”Lapsen oikeuksien sopimuksen soveltaminen kouluissa ei perustu vapaaehtoisuuteen” (Hakalehto 2015, 85).

Perustuslain 16 § käsittelee sivistyksellisiä oikeuksia. Lain mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Jokaiselle on turvattava yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta. Arajärvi toteaaakin oikeuden opetukseen olevan subjektiivinen oikeus kansallisesti ja kansainvälisesti. Kyseessä on sekä perusoikeus, että ihmisoikeus. (Arajärvi 2015.)

Perusopetuslain 31 §:n mukaan opetus, materiaali ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Opetukseen osallistuvalla on annettava työpäivinä myös täysipainoinen maksuton ateria. (Perusopetuslaki 31 §.) Oppikirjojen maksuttomuuden osalta on Hämeenlinnan hallinto-oikeuden päätös (HAO 7.12.2011 11/0883/3), jota korkein hallinto-oikeus ei muuttanut (KHO 13/1297). Päätöksen mukaan kunnalla ei ollut velvollisuutta antaa oppikirjoja maksutta *oppilaalle joka oli siirtynyt kotiopetukseen vapaaehtoisesti*, vaan kunnan velvollisuus antaa maksuton materiaali koskee vain kunnan osoittamassa koulupaikassa opetettavia oppilaita. Tulevaisuudessa tulee punnittavaksi, pitääkö oppilaalle, joka on terveydellisistä syistä siirretty kotiopetukseen, järjestää maksuton kouluruokailu kotiin tai tulisiko huoltajalle maksaa ateriakorvausta. Oikeustapauksia asiasta ei vielä löydy, mutta käytäntö on arkikokemukseni perusteella kirjavaa tällä hetkellä.

Perusopetuslain 28 § takaa perusopetuksen oppilaalle oikeuden käydä lähikoulua. Lain 32 § määrittelee oppilaan oikeuden maksuttomaan koulukuljetukseen lähikouluun, mikäli koulumatka on viittä kilometriä pidempi. Mikäli huoltaja hakee lapselle koulupaikkaa toissijaiseen kouluun, voidaan oppilaaksi ottamisen ehdoksi asettaa, että huoltaja vastaa oppilaan kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista. Jos lapsi ei voi terveydentilansa vuoksi opiskella lähikoulussa, tulisi hänelle osoittaa perusopetuslain 6 § mukainen muu soveltuva paikka, jossa hän voi saada opetusta. Opiskelupaikka voi käytännössä olla jokin muu koulu tai jopa oppilaan koti, jos sisäilmaltaan riittävän puhdasta opiskeluympäristöä ei voida osoittaa. (Perusopetuslaki, 6 §, 18 §, 32 §.)

Oikeuskäytännöstä ei löydy oikeustapauksia, joissa otettaisiin kantaa koulukuljetuksen maksuttomuuteen toissijaiseen kouluun, kun koulua on vaihdettu erityisenä syynä terveydellinen peruste. Sekä julkisen keskustelun, että arkikokemukseni perusteella olen havainnut, että vallitseva käytäntö on hyvin kirjavaa tällä hetkellä. On kuntia, joissa kuljetus evätään, on kuntia, joissa kuljetus järjestetään ja kuntia joissa tarjotaan vanhemmille saattoavustus aiheutuvista kustannuksista.

HAO (20.9.2001 01/0424/3) on ottanut kantaa sivistyslautakunnan ratkaisuun, jolla se on myöntänyt oppilaalle koulunkäyntioikeuden *toissijaiseen kouluun* asettamatta oppilaaksi ottamisen edellytykseksi, että huoltajat vastaavat oppilaan kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista. Mikäli edellä mainittua ehtoa ei ole asetettu

oppilaaksi ottamisen edellytykseksi oppilas on oikeutettu maksuttomaan koulukuljetukseen, mikäli muut 32 § 1 mom. edellytykset täyttyvät.

Perusopetuslain 4 a §:ssä säädetään erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetuksesta ja todetaan oppilaan olevan oikeutettu 32 §:n mukaiseen ilmaiseen koulukuljetukseen. Helsingin HAO (1.12.2005 05/1124/2) on ratkaisussaan todennut, että leukemiaa sairastavan opetus voidaan toteuttaa sairaalaopetuksen ja kotiopetuksen yhdistelmällä siten, että oppilaalle järjestetään yksilöllinen koulukuljetus sairaalasta kotiin tai vaihtoehtoisesti vanhemmille suoritetaan riittävä avustus koulukuljetuksista aiheutuvista kustannuksista. Pelkkä lähikouluperiaate ei voi olla ainoa ratkaisuperuste ratkaistaessa oikeutta maksuttomaan kuljetukseen.

4.4 Opetussuunnitelman perusteet normiasiakirjana

Opetushallituksen toistaiseksi voimassa oleva määräys Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 velvoittaa opetuksen järjestäjän laatimaan ja hyväksymään paikallisen opetussuunnitelman. Kyseinen määräys on velvoittava ja sen tavoitteena on varmistaa koulutuksellisten perusoikeuksien, tasa-arvon, opetuksellisen yhtenäisyyden, laadun ja oikeusturvan toteutuminen koulussa. Paikallinen opetussuunnitelma luo perustan paikalliselle opetustyölle. Se on julkinen asiakirja, joka velvoittaa koulutuksen järjestäjää. (Opetushallitus n.d.a, Suomen Vanhempainliitto n.d.) Perusopetuslain 30 §:n mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta työpäivinä (Perusopetuslaki 30 §).

Yksilötasolla lasten oikeudet eivät toteudu, mikäli lapsi ei pysty oleskelemaan koulun tiloissa, hänelle ei järjestetä opetusta korvaavissa tiloissa tai viimekädessä kotona. Ryhmätasolla oikeudet eivät toteudu, mikäli kunta ei kykene järjestämään oppilaille väistötiloja tilanteessa, jossa sisäilman laatu on katsottu aiheuttavan sellaista haittaa tai vaaraa, että opetusta ei voida opetustiloissa järjestää. Tällöin perusopetuslain mukainen oikeus opetukseen ei toteudu täysimääräisesti.

4.5 Asiakirjajulkisuus, hyvä hallinto ja tiedottamisvelvollisuus

Perustuslain 21 § on hallintoasioissa hyvin keskeinen. Siinä säädetään oikeudesta saada asiansa käsitellyksi viranomaisessa asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä, toimivaltaisessa viranomaisessa, käsittelyn julkisuudesta, oikeudesta tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja oikeus hakea muutosta.

Perustuslain (6) 12 § sisältää oikeuden vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään estämättä. Lähtökohta on, että viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia, ellei tätä oikeutta ole välttämättömien syiden takia rajoitettava.

”Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.”
(Perustuslaki, 12 §)

Laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) säädetään, että jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen. Lain 11 §:ssä määritellään asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin. Hakija, valittaja tai muu, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus saada tieto asiakirjan sisällöstä, mikäli se voi tai on voinut vaikuttaa henkilön asian käsittelyyn. Asiakirjatilauksen sisällöstä säädetään lain 13 §:ssä. Pyyntö tulee tehdä riittävän yksilöidysti, jotta viranomainen voi selvittää mitä asiakirjaa tilaus koskee. Asiakirjatilauksen voi tehdä anonymisti, mikäli viranomaisen ei tarvitse käyttää harkintavaltaa selvittääkseen, onko tilaajalla oikeus saada tieto asiakirjasta. (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, 9 §, 11 §, 13 §.)

Asiakirjatilaus on käsiteltävä viivytyksettä ja tieto annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa asiakirjatilauksesta. Jos asiakirjatilaus on laaja ja sisältää paljon salassa pidettävää aineistoa tai muuten aiheuttaa tavanomaista suuremman työmäärän, on tieto annettava viimeistään kuukauden kuluessa. Pääsääntöisesti asiakirja on annettava *pyydetyllä tavalla*. (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, 14 §, 16 §.)

Hallintolakia (434/2003) tulee soveltaa kunnallisissa viranomaisissa hoidettaessa julkisia hallintotehtäviä eli käytettäessä julkista valtaa. Hallintolaissa säädetään asian vireille tulosta, asian käsittelystä viranomaisessa, ratkaisemisesta ja oikaisuvaatimusmenettelystä. Tyypillisiä julkisia asiakirjoja, joita vanhemmat voivat selvitystyötään varten pyytää ovat sisäilmatyöryhmän muistiot, kuntotutkimukset,

kuntoraportit, riskiarviot ja tarkastuskertomukset. Yksittäisten henkilöiden oire- ja terveystiedot ovat salaisia, mutta esim. koulun oirekyselyn tulokset ovat julkista tietoa. Käytännössä asiakirjatilaus kannattaa tehdä kirjallisesti, esimerkiksi sähköpostitse viraston kirjaamoon.

Viranomaisilla on lakisääteinen velvollisuus tuottaa ja jakaa tietoa ja tiedottaa toiminnastaan ja palveluistaan toimialaansa liittyvissä asioissa. Tiedonsaannin kannalta keskeiset asiakirjat on asetettava yleisön saataville helposti käytettäviksi kirjastoon, tietoverkkoon, tai muulla keinoin. (Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, 20 §.)

Kuntalain (410/2015) 29 §:ssä säädetään viestinnästä. Viestinnän tulee olla selkeää ja ymmärrettävää ja palvella eri asukasryhmiä. Kuntaa velvoitetaan riittävästi tiedottamaan palveluista, taloudesta ja valmistelussa olevista asioista. Laki velvoittaa tiedottamaan tietoverkossa yleisen tiedonsaannin kannalta tarpeellisia tietoja myös eri toimielinten käsittelyyn tulevista asioista, kun kokouksen asialista on valmistunut. Kuntalain 1.6.2017 voimaan tulleet muutokset korostavat verkkoviestintää keskeisenä tiedotuskanavana (Kuntaliitto 2017a).

Oikeuskansleri on antanut kaupungille huomautuksen julkisuuslain vastaisesta menettelystä tapauksessa, jossa kantelija on pyytänyt koulun rakennemittauksia, lähetettäväksi itselleen ja Tilakeskus on antanut ainoastaan mahdollisuuden tutustua asiakirjoihin. Ratkaisussa on kiinnitetty huomiota myös työnantajan velvollisuuteen huolehtia työntekijöiden perehdytyksestä asiakirjajulkisuuteen, tietojen antamiseen ja käsittelyyn. Tämän lisäksi oikeuskansleri on todennut tehokkaamman tiedottamisen koulun sisäilma-asiassa olleen tarpeen. (7.5.2015 OKV/1588/1/2013.)

Apulaisoikeuskansleri on ratkaisuissaan (22.3.2016 OKV/243/1/2015, 28.12.2016 OKV/1610/1/2015 ja OKV/635/1/2016) ottanut kantaa julkisuuslaissa määritellyn määräajan noudattamiseen koskien asiakirjapyyntöjä. Tavanomaista suurempikaan työmäärä ei oikeuta määräaikojen laiminlyöntiin, vaan kaupungin tulee antaa asiakirja kuukauden kuluessa pyynnöstä ja pyyntöihin tulee antaa valituskelpoinen päätös.

4.6 Oikeus tulla kuulluksi ja saada kirjallinen perusteltu päätös

Lapsen näkemys tulee ottaa huomioon lasta koskevassa päätöksenteossa ikätaso ja kehitystaso huomioon ottaen (LOS, 12 art.). Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa korostetaan lapsen näkemyksen huomioon ottamisen olevan periaate, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana oikeuksiensa edistämässä, suojelussa ja valvonnassa. Lasten kuulemisen sijaan tulisi päästä tosiasialliseen lasten näkemyksen huomioon ottamiseen lasten oikeuksien täytäntöönpanossa. (CRC/GC/2003/5, 12.)

Asiakkaalla on oikeus saada päätös kirjallisesti, päätös voidaan antaa suullisesti vain, jos se on välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi. Päätös tulee perustella siten, että siitä ilmenee mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneen ratkaisuun sekä maininta sovelletuista säännöksistä. Päätökseen tulee liittää oikaisuvaatimusohjeet, mikäli kyseessä on päätös, johon tulee ennen valituksen tekemistä vaatia oikaisua erikseen säädetyssä oikaisuvaatimusmenettelyssä. Päätökseen, johon saa hakea muutosta valittamalla, tulee liittää valitusosoitus. (Hallintolaki, 43 §, 45—47 §.)

Aluehallintovirasto on päätöksessään 28.11.2016 (LSSAVI/4678/06.06.02/2016) todennut oppilaan kuulemisen tarpeelliseksi erityisen tuen päätöstä muutettaessa ja huomauttaa, että oppilaan siirtäminen joustavasta perusopetuksesta erityisopetuksen pienryhmään edellyttää myös erityisen tuen päätöksen tarkistamista, myös pedagoginen selvitys olisi tullut laatia tässä vaiheessa. Aluehallintoviraston päätöksessä 6.7.2016 (LSSAVI/2706/06.06.02/2016) on kyse tapauksesta, jossa sivistystoimen olisi pitänyt tarkistaa myös oppilaan erityisen tuen päätös, kun oppilaan opetuksen järjestämispaikka oli muuttunut. Näin ei kuitenkaan oltu toimittu. Koska päätökseen ei oltu riittävän tarkasti yksilöity oppilaan tarvitsemien avustajapalveluiden laatua ja määrää, Aluehallintoviraston oli ollut mahdotonta ottaa kantaa valituksen oikeellisuuteen ja virasto palautti asian uudelleen ratkaistavaksi.

5 KOTIKOULUA VAI ERITYISIÄ OPETUSJÄRJESTELYITÄ?

Suomessa on oppivelvollisuus, mutta ei koulupakkoa. Perusopetuslain 26 §:n mukaan oppilaan on osallistuttava perusopetuslain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla oppimäärää vastaavat tiedot. Kukapa ei olisi kuullut perheistä, jotka lähtevät maailmanympärysmatkalle laajentaakseen kokemusmaailmaansa. Mikäli oppivelvollinen ei osallistu opetukseen, on asuinkunnan valvottava oppivelvollisuuden edistymistä. Kyseessä on järjestely, jota kutsutaan yleisesti kotikouluksi, jolloin opetus toteutetaan yksityisopetuksena. Kotikoulu on huoltajien toivomuksesta järjestetty ja huoltajat vastaavat opetuksesta ja siitä aiheutuvista kustannuksista. Vanhempien vapaasta tahdosta toteutettavaa kotikoulua ei tule sekoittaa perusopetuslain 17–18 §:n tarkoittamaan erityiseen tukeen ja erityisiin opetusjärjestelyihin, joita voidaan tarvittaessa toteuttaa myös oppilaan kotona, mikäli kunta ei pysty järjestämään oppilaalle riittävän puhtaita opiskelutiloja koululta.

Hallituksen esityksen mukaan: 30 §. Oikeus saada opetusta. Pykälän 1 momentin tarkoituksena on turvata oppilaalle opetussuunnitelman mukainen opetus ja tarpeellinen ohjaus kaikkina koulun työpäivinä. Opetussuunnitelmassa voidaan määrätä käytettäväksi opetusmenetelminä esimerkiksi työelämään tutustumista tai kohtuullisessa määrin itsenäistä työskentelyä, jolloin oppilaalla ei ole jatkuvaa välitöntä vuorovaikutusmahdollisuutta opettajan kanssa. (HE 86/1997, 64.)

Lain esityöt sallivat lapsella teetettävän kohtuullisissa määrin itsenäistä työskentelyä. Lähtökohtana kuitenkin on, että lapsi saa tarpeellista ohjausta kaikkina koulupäivinä. Se mikä on tarpeellinen määrä ohjausta, on varmasti hyvin yksilöllistä. Asia tulee pohdittavaksi suunniteltaessa perusopetuslain 17–18 §:n mukaisia erityisiä opetusjärjestelyitä.

5.1 Erityinen tuki ja erityiset opetusjärjestelyt

Mikäli lapsi ei pysty opiskelemaan lähikoulussa ja on tarvetta järjestää opetus osittain toisin kuin perusopetuslaissa säädetään, on räätälöitävä oppilaan tarpeisiin soveltuva opiskelukokonaisuus. Tällöin on kyseessä perusopetuslain 17–18 §:n mukaisesta erityisestä tuesta ja erityisistä opetusjärjestelyistä:

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen. (Perusopetuslaki, 17 §.)

Kouluympäristön ulkopuolella opetusta voidaan antaa sairaalaopetuksena tai kotona annettavana opetuksena. Perusopetuslain mukaan sairaalaopetus tulee kyseeseen, kun oppilas on erikoissairaanhoidossa. Opetus tulee toteuttaa, erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnan, oppilaan opetuksen järjestäjän ja oppilaan kotikuntalain mukaisen kotikunnan yhdessä sopimalla tavalla, oppilasta kuullen. (Perusopetuslaki, 4 a §.) Kotona annettavalla opetuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä opettajan tai erikoisopettajan antamaa opetusta oppilaan kotona. Kyseessä on perusopetuslain 18 §:n tarkoittama *erityinen opetusjärjestely*. Kotona annettava opetus voidaan toteuttaa opettajan kotona antamana opetuksena, etäopetuksena tai näiden yhdistelmänä. Etäopetus voi sisältää joko reaaliaikaista etäopetusta tai verkko-opetusta omasta kotiluokasta tai eriaikaista opetusta, jolloin oppilas voi seurata opetusta tallennettuna oman vointinsa mukaan. (Etäopetus n.d.). Opetuksen järjestäjänä toimii koulu, opetus on maksutonta ja oppilas säilyy kouluterveydenhuollon piirissä.

Erityistä tukea tulee olla tarjolla kysynnän, ei tarjonnan mukaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017, 36).

Erityisen tuen päätös tulee tehdä kirjallisesti perusopetuslain 17 §:n mukaan. Mikäli erityisen tuen päätös tehdään lääketieteellisen arvion perusteella, se voidaan laatia ilman pedagogista selvitystä ja tehostetun tuen antamista. Ennen päätöksen tekemistä, tulee kuulla sekä oppilasta, että hänen huoltajaansa. Päätöksestä tulee ilmetä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen. Päätöksen jälkeen oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), päätöksen toimeenpanemiseksi. HOJKS tulee laatia yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa ja se tulee tarkistaa vähintään kerran lukuvuodessa. HOJKS:sta *tulee ilmetä, oppilaalle annettavan erityisen tuen ja opetuksen sisältö*. (Perusopetuslaki, 17–18 §.)

Perusopetusasetuksen (852/1998) 9 a–b §:n mukaan joustavan perusopetuksen tavoitteena on vähentää ja ehkäistä syrjäytymistä ja perusopetuksen keskeyttämistä 7-9 vuosiluokkien oppilaiden osalta. Lainsäädännön ja eri hankkeiden kautta (Opetushallitus n.d.b) on luotu toimintamalli, jota voitaisiin hyödyntää myös sisäilmasairaiden oppilaiden opetuksen järjestämisessä. Parhaimmillaan tällainen toimintatapa yhdistäisi sekä sisäilmasta oireilevat oppilaat, että opettajat, jolloin voitaisiin saavuttaa yhteisvaikutukseltaan vaikuttavia ratkaisuja.

5.2 Verkko-opiskelu etäopiskelun välineenä

Turun yliopiston tutkija Minna Nummenmaa toteaa etäopetuksella olevan mahdollista kehittää, monipuolistaa ja rikastaa opetusta. Etäopetus voi olla hyvä keino tilanteessa, jossa oppilas ei pysty osallistumaan normaaliin luokkaopetukseen. Ongelmaksi voi nousta tekniset ongelmat laitteistojen ja yhteyksien osalta sekä teknisen osaamisen taso puolin ja toisin. Koulussa vallitseva yleinen asenne tietotekniikan käytöstä opetuksessa ja etäopetuksen aiheuttama ylimääräinen työ ja sen korvaaminen opettajille voi myös aiheuttaa vastustusta opettajakunnassa. (Nummenmaa 2012, 24, 32.)

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila nostaa vuosikirjassaan (Vuosikirja 2017, 19) esiin toimintatavan vaihtaa koulua olevan yleinen, kun lapsella ilmenee ongelmia, jotka johtuvat koulun sisäilmasta. Hän ehdottaakin sen sijaan etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen lisäämistä osallistavana mahdollisuutena jatkaa opiskelua omassa opetusryhmässä. Myös Opetus- ja Kulttuuriministeriön kehittämisryhmän raportissa yhtenä kehittämis ehdotuksena on mainittu, ”perusopetuksen loppuun saattamista ja oppilaan osallisuutta omassa lähikoulussa tuetaan etäyhteyksien avulla tapahtuvan opetuksen kehittämisellä.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017, 24.)

5.2.1 Tuuve ja Monni -hanke

Tuuve on opetusministeriön rahoittama kehittämissanke, joita edelsi eSKO ja Kolibri -hankkeet. Hanketta koordinoi Oppimiskeskus Valteri Mikaelin toimipiste yhteistyössä Lappeenrannan kaupungin, Maskun kunnan, Vantaan kaupungin, Nurmijärven kunnan,

Sylva ry:n sekä Turun kaupungin TOP-keskuksen kanssa ajalla 1.1.2017-31.12.2019. Sillä tarkoitetaan tuettua verkko-opetusta erityistilanteissa. Kun lapsi ei pysty opiskelemaan lähikoulussa, on tarpeen räätälöidä oppilaan tarpeisiin soveltuva opiskelukokonaisuus. Verkossa opiskelu ei korvaa lapsen sosiaalisia suhteita ja ensisijaisesti tulisi aina yrittää järjestää opetus siten, ettei lapsi joudu eristyksiin luokastaan tai koulukavereistaan. Tavoitteena on aina, että oppilas voi palata lähikouluun mahdollisimman pian. Tuuve hankkeessa hyödynnetään sekä digitaalisia, että lähiopetuksen oppimisympäristöjä. Oppilaan henkilökohtaiseen oppimissuunnitelmaan kirjataan hänen tarpeisiinsa räätälöity opiskelukokonaisuus. Etäopetuksen suurimpina hyötyinä on koettu sosiaalisen yhteyden säilyminen omaan luokkaan ja mahdollisuus edetä muun luokan mukana opetuksessa. Videoyhteyttä voidaan käyttää kodin ja koulun välillä opettajan ja oppilaan välisessä vuorovaikutuksessa, mutta parhaimmillaan se on oppilaan kotiluokan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta. (Tuuve-hanke n.d.)

Monni Online -hanke on käynnistynyt marraskuussa 2016 ja jatkuu 31.12.2018 asti Etelä- ja Pohjois-Savon alueella. Hanke on suunnattu peruskoulun päättövaiheessa oleville oppilaille, jotka tarvitsevat räätälöityjä vaihtoehtoja saadakseen peruskoulun päättötodistuksen ja yksilöllisen etenemispolun perusopetuksesta toiselle asteelle. Opiskelu tapahtuu Otavan nettiperuskoulussa, jossa oppilaille on käytössä Muikku-oppimisympäristö. Koulutus sisältää verkkovälitteistä aineenopetusta, verkkomateriaaleja, verkkopalavereita, etäohjausta ja tukiovetusta sekä etäopetusta omasta koulusta. Oppilaille tehdään yksilölliset oppimissuunnitelmat. Oppilaat säilyvät lähikoulujensa oppilaina ja opiskelu noudattaa oman koulun opetussuunnitelmaa. (Monni Online -hanke n.d.)

6 TOIMIVALTA SISÄILMA-ASIOISSA JA VALVONTAVASTUU

Sisäilma-asioita koskeva lainsäädäntö on hyvin hajanaista ja monen lainsäädännön alaista. Siksi on hyvin hankala nimetä yhtä ja ainoaa tahoa, jonka tulisi ottaa vastuu sisäilma-asiassa. Kunnalla on yleinen vastuu oppilaiden terveydestä, turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Kunnan velvollisuus on valvoa, että sen hankkimat palvelut järjestetään lainmukaisesti. Kunnalla on tässä tilanteessa erilaisia rooleja kiinteistön omistajana, työnantajana, opetuksen järjestäjänä, sekä palveluja tuottavana, että valvovana viranomaisena. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 62.) Kuviossa 1 kuvataan tarkastukseen osallistuvia yhteistyötahoja.

KUVIO 1. Oppilaitoksen tarkastuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvat tahot (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 10)

6.1 Kunnan vastuu päätöksenteossa

Terveydenhuoltolain 11–12 §:t (1326/2010) säättää kunnan ja sairaanhoitopiirin velvollisuudeksi ottaa päätöksenteossa ja ratkaisujen valmistelussa terveys- ja hyvinvointivaikutusten arvioinnin ratkaisujen vaikutuksista väestön terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Valtuustolle on raportoitava vuosittain toimenpiteistä kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin hyväksi, sekä laadittava hyvinvointikertomus kerran valtuustokaudessa. Laki velvoittaa kunnan tekemään yhteistyötä kunnassa toimivien julkisten tahojen, yksityisten yritysten sekä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

Kunnassa tehdään monenlaisia päätöksiä palvelua tuottavana ja ostavana organisaationa. Useasta lainsäädännöstä löytyy velvoitteita päätösten vaikutusten arviointiin, kun päätös koskee lapsia ja nuoria. Hallintolain 31 §:ssä ja 41 §:ssä säädetään asianmukaisesta ja riittävästä selvittämisestä ja vaikuttamismahdollisuuksien antamisesta, kun päätöksellä on laajoja vaikutuksia elinympäristöön tai muihin olosuhteisiin. Perusopetuslain 21 § taasen velvoittaa koulutuksen järjestäjää osallistumaan ja julkistamaan arviointitulokset, joiden tavoitteena on kehittää koulutusta ja parantaa oppimisen edellytyksiä perusopetuksessa. Lapsen oikeuksien sopimus (LOS, 2-3, 6, 12 art.) edellyttää, että hallintotoiminnassa, eli päätöksenteossa otetaan huomioon lasten syrjimättömyys, oikeudenmukaisuus, lapsen edun ensisijaisuus, oikeus kehittymiseen sekä oikeuden ilmaista oma näkemys asiasta ja tulla kuulluksi oikeudellisessa ja hallinnollisessa asiassa, kuten kansallisessa lainsäädännössä säädetään.

6.1.1 Rehtorin vastuu

Rehtori tai koulun johtaja edustaa johtamaansa yksikköä ja johtaa sen toimintaa. Hän kantaa kokonaisvastuun oppilaiden ja henkilöstön työympäristön terveellisyydestä ja turvallisuudesta, edistämällä ja seuraamalla opiskeluympäristön tilaa. Havaituista puutteista tulee raportoida kiinteistön omistajalle tai kunnossapidon vastuutaholle sovitulla tavalla. Opetus tulee järjestää siten, että oppilailla on mahdollisuus turvalliseen opiskeluun, terveelliseen kasvuun ja kehitykseen sekä työrauhaan. Yhteistyössä opetus- ja opiskelijahuollon kanssa laaditaan turvallisuuteen liittyvät ohjeet, suunnitelmat ja toimintamallit, sekä huolehditaan niiden päivittämisestä ja sidosryhmien

perehdyttämisestä. Opiskelijahuollon järjestäminen, johtaminen ja toteuttaminen, kuuluu rehtorin vastuualueeseen. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 64–66.)

Havaittuaan tai saatuaan tietoonsa terveys- ja turvallisuuspuutteen, rehtorin on viivytyksettä ryhdyttävä selvittämään asiaa ja pyrittävä poistamaan puute oman *toimivaltansa puitteissa*. Rehtorin on syytä olla mukana opiskeluympäristön tarkastuksessa ja seurattava puutteiden korjaamista koululla. Hänellä on työnjohdollinen vastuu seurata henkilöstön ja työyhteisön tilaa yhdessä työterveydenhuollon kanssa. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 64–66.)

6.1.2 Kiinteistön omistajan vastuu

Maankäyttö- ja rakennuslain esitöissä todetaan (HE 101/1998, yksityiskohtaiset perustelut 166 §) ensisijaisen vastuun rakennuksen kunnossapitovelvollisuuden koskevan omistajaa tai haltijaa. Suomessa koulurakennukset ovat pääsääntöisesti kuntien tai kuntayhtymien omistuksessa. Jo rakennushankkeen suunnitteluvaiheessa on otettava huomioon terveellinen ja turvallinen sisäilma, sekä kosteus- ja lämpöolosuhteet. Rakennus ei saa aiheuttaa terveyden vaarantumista, eikä käytetyt tuotteet tai rakennusmateriaali saa aiheuttaa sisäilmaan, veteen tai ympäristöön päästöjä, joita ei voida pitää hyväksyttävänä. (Maankäyttö ja rakennuslaki 132/1999, 117 §.)

Maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetään rakennuksen kunnossapidosta. Rakennuksen ja sen ympäristön, tulee olla sellaisessa kunnossa, että se täyttää terveellisyden, turvallisuuden ja käyttökelpoisuuden vaatimukset. Kunnossapitovelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa rakennusviranomaisen antamaan korjauskehotukseen, purkumääräykseen tai käyttökieltoon, jos rakennuksesta on ilmeistä vaaraa turvallisuudelle. Rakennuksen omistaja voidaan määrätä esittämään kuntotutkimus rakennuksen terveellisyden tai turvallisuuden johdosta ilmeisen välttämättömien korjaustoimenpiteiden selvittämiseksi. (Maankäyttö ja rakennuslaki, 166 §.)

6.1.3 Terveydensuojelu

Kunnallisista terveydensuojelutehtävistä huolehtii kunnan määräämä lautakunta tai muu monijäseninen toimielin. Valtuusto voi antaa kunnan terveydensuojeluviranomaiselle oikeuden siirtää edelleen osan toimivaltaansa alaiselleen viranhaltijalle tai jaostolle. (Terveydensuojelulaki, 5—7 §.) Käytännössä tehtävää voidaan hoitaa toisen kunnan tai kuntayhtymän kanssa tehtävällä yhteistyösopimuksella. Terveystarkastajan tehtävät on monessa kunnassa keskitetty isoimpiin kaupunkeihin.

Ensisijainen vastuu rakennuksen terveellisuuden valvonnassa on terveydensuojeluviranomaisella, mutta yhteistyön tärkeyttä rakennusvalvontaviranomaisen kanssa korostetaan. (Hallituksen esitys Eduskunnalle rakennuslainsäädännön uudistamiseksi 101/1998, yksityiskohtaiset perustelut 166 §.) Terveydensuojelulain 13 §:ssä säädetään toiminnanharjoittajan ilmoitusvelvollisuudesta terveydensuojeluviranomaiselle, kun kyseessä on perusopetuksen järjestämiskaikan käyttöönotto ja toiminnan olennainen muuttuminen. Ilmoituksen tulee kattaa toiminnanharjoittajaa, toimintaa ja toimintaan liittyvien terveystahittojen arviointia varten tarvittavat tiedot. (Terveydensuojelulaki, 13 §.)

Ilmoituksenvaraisten tilojen valvonta kuuluu suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Valtakunnallisen valvontaohjelman perusteella koulut tulisi tarkastaa kolmen vuoden välein. Lopullinen valvontatiheys määräytyy kohteen terveystahitto perusteella. Mikäli terveystahitto epäilyjä ilmenee, niistä tulee ilmoittaa terveydensuojeluviranomaiselle. Käytännössä siis terveystarkastajalle. Hänen velvollisuutensa on selvittää, onko epäily aiheellinen. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 68–69.)

Laki antaa terveydensuojeluviranomaiselle tarkastusoikeuden ja tarpeen mukaan tiloissa voidaan tehdä tai teettää, erilaisia tutkimuksia ja mittauksia. Tarkastusoikeuden puitteissa tarkastajalla on oikeus päästä tarvittaviin tiloihin, tiedonsaantioikeus tarvittaviin käytettävissä oleviin tietoihin, oikeus ottaa tutkimusta varten edustavia näytteitä, valokuvata ja tallentaa. (Terveydensuojelulaki, 45 §.)

Terveydensuojeluviranomaisella on terveydensuojelulain 51 §:n nojalla oikeus antaa kieltoja ja määräyksiä terveystahitan poistamiseksi tai ehkäisemiseksi. (Laki terveydensuojelulain muuttamisesta 553/2014, 51 §) *Kiellon tulee perustua*

terveydensuojeluviranomaisen hankkimaan tietoon ja määräyksen tulee olla oikeassa suhteessa terveyshaitan laajuuteen ja merkitykseen. (HE 42/1994, yksityiskohtaiset perustelut 51 §, HE 100/2009, 185) Asetettaessa tiloja käyttökieltoon, tulee viranomaisen arvioida haitan vakavuutta ja todennäköisyyttä. Haitan arviointia hankaloittaa määrällisen haitan voimakkuuden arviointi. Esiintymistodennäköisyyttä voidaan arvioida suhteellisella asteikolla merkityksetön, hyväksyttävä, kohtalainen, merkittävä tai sietämätön riski. (Seuri & Palomäki, 2000, 103.)

Kieltoja ja määräyksiä voidaan asettaa sekä yksityishenkilöille, että toiminnanharjoittajille. Tarvittaessa edellä mainittuja kieltoja ja määräyksiä voidaan tehostaa käyttämällä uhkasakkoa, teettämis- ja keskeyttämisuuhkaa. Mikäli havaittua puutetta ei korjata tai poisteta määräajassa, tila voidaan esimerkiksi asettaa käyttökieltoon tai remontti keskeyttää, tai puute voidaan korjata teettämällä laiminlyöjän kustannuksella. (Terveysuojelulaki, 51 §, 53 §.) Myös väistötilojen tulee olla terveydensuojeluviranomaisen hyväksymässä kunnossa.

Tarkastuksella arvioidaan rakennuksen ja sen sisätilojen fysikaalisia, kemiallisia ja biologisia ominaisuuksia jotka voivat muodostua oppimisympäristön riskeiksi. Fysikaalisilla ominaisuuksilla tarkoitetaan esimerkiksi sisäilman lämpötilaa, kosteutta, ilmanvaihtoa ja sen laatua, melua ja ääniolosuhteita, säteilyä ja valaistusta. Kemiallisilla ominaisuuksilla tarkoitetaan esimerkiksi hengitettäviä hiukkasia, pienhiukkasia, teollisia mineraalikuuituja, asbestia sekä kalusteista ja rakennusmateriaaleista sisäilmaan vapautuvia orgaanisia yhdisteitä kuten PAH-yhdisteet, radon, formaldehydi, hiilidioksidi, hiilimonoksidi. Biologisilla tekijöillä taasen tarkoitetaan mm. kosteus- ja homevaurioiden seurauksena ilmaan vapautuvia epäpuhtauksia tai viemärikaasuja, sekä erilaisia hyönteisiä ja eläimiä, kuten luteita, täitä, punkkeja, torakoita ja rottia. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 45–46.)

Tarkastuksella mukana tulisi olla oppilaitoksen vastuuhenkilö (rehtori tai koulunjohtaja tai hänen sijaisensa) terveydensuojeluviranomaisen edustaja (terveystarkastaja), kouluterveydenhuollon edustaja (koululääkäri tai terveydenhoitaja), työterveydenhuollon edustaja (työterveyslääkäri) kiinteistön ylläpidosta vastaavan tahon edustaja (esimerkiksi kunnan tilakeskuksen tai teknisen toimen edustaja), henkilöstön edustaja (ammattiyhdistyksen edustaja, tai muu henkilöstön keskuudestaan valitsema edustaja) työsuojelun edustaja (työsuojeluvaltuutettu tai työsuojelupäällikkö) sekä oppilaiden ja

huoltajien edustaja (esimerkiksi vanhempainyhdistyksen edustaja). Tarkastus tulisi olla hyvin suunniteltu, ohjattu toimenpide, joka dokumentoidaan asianmukaisesti. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 45–46, 68–69.)

6.1.4 Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto on osa kunnan perusterveydenhuoltoa ja sen henkilökuntaan kuuluu kouluterveydenhoitaja ja lääkäri. Kouluterveydenhuolto on osa opiskelijaterveydenhuoltoa. Se on luonteeltaan terveyttä edistävää, tukea tarjoavaa ja eteenpäin ohjaavaa, mutta myös oireita selvittävää työtä. Tärkeä osa kouluterveydenhuoltoa on terveydenhoitajan tai lääkärin suorittamat määräaikaisten terveystarkastukset. Oppilas tapaa vuosittain, joko terveydenhoitajan tai lääkärin, joka suorittaa henkilökohtaisen, keskustelevan tutkimuksen oppilaan terveydentilasta. Lääkäri on mukana laajoissa 1, 5 ja 8 -luokilla tehtävissä terveystarkastuksissa. Myös huoltajat kutsutaan laajaan terveystarkastukseen. (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 66–68.)

Kouluterveydenhuoltoa koskevaa lainsäädäntöä löytyy terveydenhuoltolaista. Laki edellyttää *tarkastamaan kouluympäristön* terveellisuuden ja turvallisuuden sekä hyvinvoinnin edistämisen ja seurannan *kolmen vuoden välein*. Laki velvoittaa kunnan myös järjestämään sairaanhoidon alueensa asukkailleen, jotta erityistä tukea, tutkimusta ja hoitoa tarvitsevan potilaan terveysongelmien varhaiseen tunnistamiseen, hoitoon ja jatkohoitoon ohjaamiseen. (Terveydenhuoltolaki, 16 §, 24 §.)

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011, 12 §) määrää kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden tarkastettavaksi yhteistyössä oppilaitoksen, sen oppilaiden, kouluterveydenhuollon, terveystarkastajan, henkilöstön työterveyshuollon, työsuojeluhenkilöstön ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kesken. *Puutteiden korjaamista on seurattava vuosittain.*

6.1.5 Opiskelijahuolto

Oppilashuoltolain (1287/2013, 2—4 §) tarkoittama yhteisöllisen opiskelijahuollon tarkoitus on edistää mm. oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä, *edistää opiskeluympäristön hyvinvointia, opiskeluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta*. Yhteisöllisellä opiskelijahuollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla edistetään edellä mainittuja arvoja ja niitä tulee toteuttaa kaikkien opiskeluhuollon toimijoiden. Hallituksen esityksen (HE 67/2013, 48) mukaan yhteisöllisen opiskelijahuollon toteuttaminen kuuluu kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville päivittäisessä toiminnassa.

Yksilökohtainen opiskelijahuolto sisältää opiskelijalle annettavat koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltopalvelut, opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä monialaisen yksilökohtaisen opiskelijahuollon. Yksittäisen opiskelijan tuen tarpeen selvittämiseksi ja palveluiden järjestämiseksi voidaan huoltajan tai opiskelijan suostumuksella koota moniammatillinen asiantuntijaryhmä, joka nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. (Oppilashuoltolaki, 5 §.)

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä voisi olla sisäilmasairaalle oppilaalle ja vanhemmille mahdollisuus koota saman pöydän ääreen opettaja, kouluterveydenhoitaja, lääkäri ja koulupsykologi tai kuraattori miettimään niitä tukitoimia ja järjestelyitä, jotka parhaiten palvelisivat oppilaan tilannetta, jos harkittavana on esimerkiksi oppilaan siirtäminen osittain tai kokonaan kotiopetukseen terveydentilansa perusteella.

6.1.6 Sosiaalitoimi

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen ja toimijoiden välillä (Sosiaalihuoltolaki, 1 §). Laki määrittelee

erityistä tukea tarvitsevalle henkilöllä ja asiakkaalla henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtaikaisen tuen tarpeen tai muun

vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään... (Sosiaalihuoltolaki, 3 §).

Lain 8 § velvoittaa kunnalliset viranomaiset yhteistyössä seuraamaan ja edistämään erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia, poistamaan epäkohtia ja ehkäisemään niitä (Sosiaalihuoltolaki, 8 §).

Lastensuojelulain (417/2007), tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.” Kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakas, tulee kunnan järjestää lapsen tai nuoren hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua, joka turvaa ja edistää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukee vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua voidaan antaa mm. opetuksessa, nuorisotyössä, neuvolassa ja muussa sosiaali- ja terveystieteissä. (Lastensuojelulaki, 1 §, 3 a §.)

6.2 Kunnan luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden vastuu

Laissa kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003) säädetään viranhaltijan yleisistä velvollisuuksista. Lain 17 §:ssä säädetään:

Viranhaltijan on suoritettava virkasuhteeseen kuuluvat tehtävät asianmukaisesti ja viivytyksettä noudattaen asianomaisia säännöksiä ja määräyksiä sekä työnantajan työnjohto- ja valvontamääräyksiä (Laki kunnallisesta viranhaltijasta, 17 §).

Luottamushenkilö hoitaa tointaan virkavastuulla ja häneen sovelletaan julkista luottamustehtävää hoitaessaan rikoslain (39/1889) 40 luvun säännöksiä (Kuntalaki, 85 §, Rikoslaki, 40:12). Kunnan henkilöstö, joka käyttää julkista valtaa on pääsääntöisesti virkasuhteessa kuntaan (Kuntalaki, 87 §). Kunnan viranhaltija toimii virkavastuulla ja julkinen vallankäyttö tulee perustua lakiin. Tämä tarkoittaa sitä, että virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta päätöksen osalta, jonka esittelystä päätös on tehty tai toimielimen, jonka jäsenenä hän on päätöstä kannattanut, ellei eriävää mielipidettä päätökseen ole jätetty. (Perustuslaki, 2 §, 118 §.) Esittelyn tarkoitus on varmistaa päätöksen laillisuus ja asianmukaisuus. Esittelijä hankkii tarvittavan selvityksen, valmistelee ja tekee päätösehdotuksen. (Mäenpää 2011, 301–303.) Hallintolain (434/2003) 31 §:ssä säädetään viranomaisen selvittämisvelvollisuudesta. Asian

selvittäminen tulee olla riittävää, asianmukaista ja sisältää ratkaisun kannalta tarpeelliset tiedot. Kuntalain 97 § säädetään valtuutetun esteellisyydestä, muiden luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden esteellisyydestä säädetään hallintolain 27 – 30 §:ssä. Viranomaisen vahingonkorvausvelvollisuutta käydään läpi kappaleessa 7.2.

6.3 Vanhempien vastuu

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla ja lapsen muilla huoltajilla (Lastensuojelulaki, 2 §). Vanhemmilla on yhteistyövelvollisuus lasta koskevissa asioissa koulun kanssa lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi (Hietanen-Peltola & Korpilahti 2015, 83). Perusopetuslain 26 § velvoittaa lapsen huoltajan huolehtimaan, että oppivelvollisuus suoritetaan ja lain 45 §:ssä määritellään huoltaja tuomittavaksi sakkorangaistukseen, mikäli hän laiminlyö oppivelvollisuuden valvontavelvollisuutensa. Perusopetuslaki, 26 §, 45 §.)

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 5 artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja muiden laillisten holhoojien ja huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle asianmukaista ohjausta. Sopimuksen 18 artikla käsittelee vanhempien yhteisvastuuta, ensisijaista vastuuta lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. (LOS, 5 art., 18 art.)

7 OIKEUSTURVAKEINOT

Mäenpään (2003) mukaan käytettävissä olevat oikeusturvakeinot voidaan jakaa ennakkollisiin eli preventiivisiin oikeusturvakeinoihin ja jälkikäteisiin eli repressiivisiin oikeusturvakeinoihin. Ennakollisiin keinoihin kuuluu mm. perustuslaissa säädetty lainalaisuusperiaate. Käytettäessä julkista valtaa, on noudatettava tarkoin lakia. Myös menettelyllinen lainsäädäntö tukee ennakkollista oikeusturvaa esim. hallintolaissa, julkisuuslaissa ja kielilaissa säädettyin menettelyin. Selkeiden ja yhdenmukaisten menettelytapojen noudattaminen tukee asiakkaan oikeusturvaa. Riittävä valmistelun julkisuus mahdollistaa hallintotoimien varhaisen seurannan ja valvonnan. (Mäenpää 2003, 427–429.)

Jälkikäteisiä oikeusturvakeinoja ovat muutoksenhaku, oikaisu- ja korjausmenettely, laillisuusvalvonta ja vahingonkorvausvastuu. Muutoksenhaku viranomaisina valitusasiassa toimivat mm. hovioikeudet, hallinto-oikeudet, korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus, riippuen kyseessä olevan päätöksen laadusta. Oikaisumenettelyllä tarkoitetaan hallintolain 7a luvussa tarkoitettua menettelyä, jossa asia tuodaan ennen muutoksenhakua asianomaisen viranomaisen käsiteltäväksi. Mikäli oikaisumenettely on mahdollinen kyseisessä tapauksessa, siitä tulee erikseen säätää lailla. Korjausmenettelyllä taas tarkoitetaan hallintolain 8 luvussa tarkoittamaa virheellisen päätöksen korjaamista, kyseessä voi tällöin olla joko asiavirhe tai kirjoitusvirhe. Viranomaisen voi aina itse korjata tekemänsä päätöksen itseoikaisuna. Laillisuusvalvonta kattaa kantelumenettelyn aluehallintovirastoon, eduskunnan oikeusasiamiehelle, eduskunnan oikeuskanslerille tai muulle lainkäyttöelimelle ja edellä mainittujen viranomaisten tarkastustoiminnan. (Mäenpää 2003, 429–430, 440.)

Valitusmenettelyssä päätöksen sisältöön voidaan puuttua, muuttamalla tai kumoamalla päätös. Valitusmenettelyllä voidaan joissain tapauksissa estää päätöksen toimeenpano. Kantelumenettely on luonteeltaan huomautuksen kaltainen, mutta se voi toisaalta välillisesti johtaa jopa virkarikos syytteen nostamiseen. (Mäenpää 2003, 427–431.) Valitusmenettelystä ja kantelusta tarkemmin luvuissa 7.3 ja 7.4.

Eri viranomaiset järjestävät tarkastustoimintansa hyvin eri tavoin. Kunnan talouden ja toiminnan valvontajärjestelmä koostuu ulkoisesta ja sisäisestä valvonnasta. Ulkoisella

valvonnalla tarkoitetaan tarkastuslautakunnan arviointia ja lakisääteistä tilintarkastustoimintaa. Kuntalain 109 §:ssä säädetään mm. siitä, että tarkastuslautakunnan arviointikertomus on julkaistava yleisessä tietoverkossa (Kuntalaki 109 §). Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan päivittäisjohtamista, sisäistä tarkastusta ja riskien arviointia. Kuntalaki ei säätele sisäisen tarkastuksen järjestämisestä, koska tarve riippuen organisaation koosta ja muodosta vaihtelee. Sisäinen tarkastus kohdistuu hallinnon sisäiseen toimintaan, riskienhallintaan sekä johtamis- ja hallintoprosesseihin tukien taloudellisuutta ja tuloksellisuutta sekä hallinnon kehittämistä varmistaen, että toiminta on säädösten, määräysten, päämäärien ja toimintaperiaatteiden mukaista. (Kuntaliitto 2016.)

Kuntaliitto suosittelee etenkin keskisuuriin ja suuriin kuntiin tai kuntayhtymiin ammattimaista sisäisen tarkastuksen toimintaa. Sisäinen tarkastus voidaan järjestää omana toimintana, yhteistoimintana, tai ostopalveluna. (Kuntaliitto 2016.) Kuntalain 14 § määrittää valtuuston tehtäväksi päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista. Kuntalain 39 § taas määrittelee mm. kunnanhallituksen vastuulle vastata kunnan hallinnosta ja taloudenpidosta, valtuuston päätösten laillisuudenvalvonnasta, valvoa kunnan etua, sekä huolehtia kunnan sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä. Kuntalain 90 § määrittelee kunnan hallintosääntöä, jossa tulee antaa määräykset hallinnon ja talouden riskienhallinnasta. (Kuntalaki 14 §, 39 §, 90 §.)

Mikäli lapsen vanhemmat katsovat tarvitsevansa oikeudellista apua alaikäisen lapsen asiassa esimerkiksi valituksen laatimiseen, on huomionarvoista, että alaikäisen asiassa oikeusapu on maksutonta, ellei lapsen omaisuuden arvo ylitä 5000 €: a. Vanhempien tulot eivät vaikuta lapsen tarvitseman oikeusavun maksuttomuuteen (Hevonoja, 2018). Asiasta on yksi ennakkotapaus Hämeenlinnan hallinto-oikeudesta (HAO 4.8.2017 17/0446/4), jossa oikeusaputoimistosta oli evätty maksuton oikeusapu alaikäiselle, kun kyseessä oli valitusasia vammaispalvelulain mukaisessa avustaja asiassa.

7.1 Rikosoikeudellinen vastuu

Perustuslain 118 § käsittelee virkavastuuta. Pykälän 3 momentti takaa kenelle tahansa vahinkoa kärsineelle oikeuden vaatia rangaistusta oikeudenloukkauksesta ja vahingonkorvausta, joko julkisyhteisöltä tai vahingon aiheuttajalta itseltään.

(Perustuslaki, 118§). Lainmukaisuusperiaate ja esittelijän vastuu on käsitelty jo kappaleessa 6.2. Laissa kunnallisesta viranhaltijasta säädetään viranhaltijan velvollisuuksista. Mäenpää toteaa, että virkamiehen hallintolain vastainen toimi tai laiminlyönti voi olla riittävä peruste virkarikossyytteen tai vahingonkorvauskanteen nostamiseen (Mäenpää 2016, 116–117).

Asia laitetaan vireille tekemällä rikosilmoitus poliisille. Poliisi suorittaa esitutkintalain (805/2011) mukaisen tutkinnan, onko kyseessä rikos. Epäiltyä tulee kohdella esitutkinnan aikana syyttömänä, kyseessä on ns. syyttömyysolettama (Esitutkintalaki 4:2).

Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (Esitutkintalaki 3:9).

Syyttäjä voi ajaa asianomistajan pyynnöstä asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta eli vahingonkorvausvaadetta syyteasian yhteydessä, mikäli siitä ei ole olennaista haittaa eikä vaade ole ilmeisen perusteeton (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997, 3:9). Kun esitutkinta on saatu päätökseen, asia siirtyy syyttäjälle syyteharkintaan tai sakon vahvistamista varten. Mikäli rikosta ei ole tehty tai syytettyä ei voida nostaa esitutkinta päätetään ilman, että asia saatetaan syyttäjän käsiteltäväksi. (Esitutkintalaki 10:2.)

Rikosoikeudellinen vastuuarvioinnin lähtökohta on konkreettinen teko tai laiminlyönti. Laillisuusperiaatteen mukaisesti rikokseen voi syyllistyä vain, jos teko on tekohetkellä säädetty lailla rangaistavaksi. (Parviainen 2010, 14.) Rikokset voidaan jakaa tekorikoksiin ja seurausrikoksiin. Tekorikoksessa teko on jo sellaisenaan kiellettyä. Seurausrikoksessa täytyy realisoitua teon seuraus ja syy-yhteys tekijän toimintaan. (Helsingin yliopiston Avoin yliopisto, n.d.) Syy-yhteyden osoittaminen saattaa olla haasteellista sisäilma-asioissa. Esimerkiksi, miten todistaa, että tietty terveydellinen oire tai sairaus on tietyn rakennuksen aiheuttamaa ja siten, mikä on oikea taho vastaamaan terveyden menettämisestä?

Nykyinen käypähoito -suositus kehottaa lääkäreitä olemasta ottamasta kantaa rakennusten rooliin sisäilma-asiaissa, ellei käytettävissä ole terveydensuojeluviranomaisen tai rakennusasiantuntijan lausuntoa rakennuksessa

olevasta *merkittävästä* kosteus- tai homevauriosta (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2017). Majvik II -suositus taas ohjeistaa lääkäreitä laatimaan oikeudenkäyntiä varten pyydetyn lausunnon arvioiden syy-yhteyden, kuten vakuutusyhtiöiden ohjeissa määritellään (Majvik II -suositus, 2006, 662).

Rikoslain mukaan, tekona voidaan pitää sekä aktiivinen tekeminen, että laiminlyönti. Rangaistavuus perustuu tahallisuuteen tai tuottamukseen. Laiminlyönti voi olla rangaistavaa kahdessa tapauksessa: Jos rikoksen tunnusmerkistössä laiminlyönti on määrätty rangaistavaksi tai jos tekijä on jättänyt estämättä seurauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus näin toimia. Tällainen velvollisuus voi syntyä mm. viran, toimen tai muun aseman perusteella, tehtäväksi ottamisen tai sopimuksen perusteella, uhrin ja tekijän välisen suhteen perusteella tai tekijän vaaraa aiheuttaneen toiminnan perusteella. Jotta tekoa voitaisiin pitää rangaistavana, edellytyksenä on teon tahallisuus tai tuottamuksellisuus. (Rikoslaki, 3:5–6, 3:15.) Parviainen toteaa, että rangaistavuuden edellytykset voivat täytyä myös lakia alemman tasoisen määräyksen tai ohjeen noudattamatta jättämisen johdosta, jos kyseessä on selkeä ohje eikä suositus (Parviainen 2010, 61). Syyteoikeuden vanhentumisaika lasketaan rikoksen tekopäivästä ja se vaihtelee rangaistuksen ankaruuden perusteella kahdesta vuodesta ylöspäin (Rikoslaki 8:1).

7.1.1 Virkarikos

Rikoslain 40 luku käsittelee virkarikoksia, lain 9–10 §:ssä käsitellään virkavelvollisuuden rikkomista:

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan *tahallaan...* säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena vähäinen, hänet on tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen rikkomalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja, rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä. (Rikoslaki 40:9.)

Teko voi 10 §:n mukaan olla tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen, mikäli virkamies on toiminut huolimattomuudesta edellä mainitulla tavalla. Tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta rangaistus on varoitus tai sakko. Virkavelvollisuuden rikkomisessa ei vaadita erityistä hyötymistarkoitusta tai vahingoittamistarkoitusta, vaan rangaistavuus määräytyy virkamiehen virkavelvollisuuksien ja konkreettisten tehtävien perusteella. Virkavelvollisuuden rikkomiseksi voidaan tulkita lainvastainen päätös tai toimenpide, mutta ei sinällään huonolaatuinen tai epätarkoituksenmukainen päätös. Tuottamukselliseksi virkavelvollisuuden rikkomiseksi voidaan tulkita esimerkiksi määräaikojen noudattamattomuus, aiheeton viivyttely, esteellisenä toimiminen. (Parviainen 2010, 54, 57.)

7.1.2 Terveysrikos, terveydensuojelu- ja terveyden vaarantamisrikkomus

Rikoslain 44 luku käsittelee terveyttä ja turvallisuutta koskevia rikoksia. Rikosnimikkeenä sovellettavaksi voi tulla mahdollisesti 1 §:n mukainen *terveysrikos*, mikäli terveydensuojelulain vastaisesti *tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta* esimerkiksi käsittelee, pitää hallussaan tai kuljettaa valmistetta tai esinettä ”sitä, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle, tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta terveysrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi vuodeksi”. (Rikoslaki 44:1.)

Rikoslain 44 luvun 2 §:n mukainen *terveydensuojelurikkomus*:

Joka *tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta*

1) terveydensuojelulain tai sen nojalla annetun säännöksen vastaisesti jättää säädetyt ilmoituksen tekemättä taikka rikkoo viranomaisen antamaa kieltoa tai yleistä tai yksittäistapausta koskevaa määräystä...

...on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, terveydensuojelurikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. (Rikoslaki, 44:2.)

Kyseessä voisi olla esimerkiksi terveydensuojelulain 13 §:n tarkoittama ilmoitusvelvollisuuden tahallinen tai törkeästi huolimattomuudesta johtuva laiminlyönti

tai kyseisen lain 51 §:n nojalla terveydensuojeluviranomaisen antaman yksittäisen kiellon tai määräyksen laiminlyönti. Terveydensuojelulain 54 §:ssä säädetään myös ”Joka tahallaan tai huolimattomuudestaan... harjoittaa terveydelle haitallista toimintaa ... 26 § ... vastaisesti...on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *terveyden vaarantamisrikkomuksesta* sakkoon.”

7.1.3 Työturvallisuusrikos ja vammantuottamus

Professori Matti Tolvanen (2017) Itä-Suomen yliopistosta on ottanut muistiossaan kantaa virkamiesten ja luottamushenkilöiden vastuuseen tilanteissa, jossa kunnan oppilaitoksessa on sisäilmaongelma. Tolvasen mukaan kyseeseen voisi tulla rikoslain 47 luvun 1 §:n työturvallisuusrikos:

Työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta

- 1) rikkoo työturvallisuusmääräyksiä tai
- 2) aiheuttaa työturvallisuusmääräysten vastaisen puutteellisuuden tai epäkohdan taikka mahdollistaa työturvallisuusmääräysten vastaisen tilan jatkumisen laiminlyömällä valvoa työturvallisuusmääräysten noudattamista alaisessaan työssä tai jättämällä huolehtimatta taloudellisista, toiminnan järjestämistä koskevista tai muista työsuojelun edellytyksistä, on

on tuomittava työturvallisuusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (Rikoslaki 47:1.)

Tolvanen (2017) toteaa, että kyseisen rikoksen täyttymien ei edellytä sairastumista. Mikäli sairastumisen syy-yhteys kuitenkin voidaan lääketieteellisesti näyttää toteen, kyseessä voisi olla rikoslain 21 luvun 10 § tarkoittama vammantuottamus. Vammantuottamuksella tarkoitetaan toiselle huolimattomuudella aiheutettua ruumiinvammaa tai sairautta, jota ei voida katsoa vähäiseksi. Rangaistuksena vammantuottamuksesta voidaan tuomita sakkoon tai enintään puolen vuoden vankeuteen.

Vaikka työturvallisuuslakia (738/2002) ei voida soveltaa suoraan oppilaisiin, löytyy sieltä tukea, koska laissa säädetään työnantajan yleisestä huolellisuusvelvollisuudesta. Laki velvoittaa työnantajaa estämään vaara- ja haittatekijöiden syntymisen, poistamaan ne tai mikäli se on mahdotonta ainakin lieventämään niitä. Työnantajan tulee seurata tilannetta ja toimenpiteiden vaikutusta turvallisuuteen ja terveellisyteen. (Työturvallisuuslaki, 8

§.) Tolvasen (2017) mukaan kyseisen lain noudattamisen laiminlyönti voi johtaa virkavelvollisuuden rikkomiseen, mikäli työturvallisuudesta huolehtiminen kuuluu virkatehtäviin tai luottamustoimen kautta toimii viimekädessä työnantajan edustajana esimerkiksi valtuutettuna tai kunnanhallituksen jäsenenä, eikä tässä tehtävässä, saatuaan tiedon asiasta, ryhdy toimiin epäkohtien poistamiseksi tai korjaamiseksi. Viimekädessä voidaan käynnistää esitutkinta asian selvittämiseksi.

7.2 Vahingonkorvausvastuu

Vahingolla tarkoitetaan ulkoisen seikan aiheuttamaa, odottamatonta epäedullista muutosta, joka voi kohdistua henkeen, terveyteen, vapauteen, kunniaan, omaisuuteen tai immateriaaliseen oikeuteen. Vahingonkorvauslakia sovelletaan yleislakina, mikäli muussa laissa ei säädellä korvausvastuusta. Korvausvastuu määräytyy tuottamusperiaatteen mukaisesti, kyseessä tulee olla joko *tahallinen tai tuottamuksellisesti* aiheutettu vahinko. Korvausvaatimus käsitellään yleisessä tuomioistuimessa. (Parviainen, 2010, 67.) Vahingonkorvausoikeudessa korostetaan tuottamusperiaatteen lisäksi *syy-yhteyttä* kyseiseen vahinkoon. Korvausvelvollisuuden syntyminen vahingon aiheuttajalle edellyttää syy-yhteyttä nimenomaisen tapauksen menettelyn ja vahingon välillä. Hemmo viittaa todistelu ongelmiin altistumistapauksissa, joissa asiantuntijalausuntojen saaminen on vaikeaa ja vahingonkärsijän omat mahdollisuudet *syy-yhteyden riittävään selvittämiseen* huonot. (Hemmo 2007, 84–86.)

Viranomaisen vahingonkorvausvastuu perustuu perustuslakiin ja vahingonkorvauslakiin. Perustuslain 118 §:ssä säädetään oikeudesta vaatia rangaistusta ja vahingonkorvausta, mikäli katsoo kärsineensä viranomaisen lainvastaisesta toimenpiteestä, laiminlyönnistä tai oikeudenloukkauksesta. Vahingonkorvauslain perusteella *julkista valtaa käytettäessä* tai julkista tehtävää hoidettaessa korvausvelvollisuus on yhteisöllä. Laissa säädetään myös työntekijän tai virkamiehen korvausvastuusta. Kyseessä on ns. isännänvastuu. Virkamies tai työntekijä joka työssään aiheuttaa vahingon *virheensä tai laiminlyöntinsä* seurauksena on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Vastuuta rajoittaa kuitenkin se, onko tehtävän suorittamiselle asetettuja vaatimuksia kohtuudella noudatettu vai ei. Kyseessä on siis yhteisvastuu työnantajan ja työntekijän välillä. Mikäli vahingon aiheuttajia on useita, he voivat olla yhteisvastuullisena korvausvelvollisia. (Vahingonkorvauslaki 3:1–2, 4:1–2.)

Vahinko voi olla henkilövahinko, esinevahinko tai korvaus epäsuorasta vahingosta. Henkilövahinkona korvattavaksi voi tulla vahingonkorvauslain 5:2 §:n mukaisesti sairaanhoitokuluja, ansionmenetykset, kipu, särky tai tilapäinen haitta, sekä pysyvä haitta. Haitan laadun ja pysyvyyden arvio perustuu yleensä lääketieteelliseen selvitykseen. (Parviainen 2010,82.) Lain esitöissä todetaan (HE 167/2003, yksityiskohtaiset perustelut 1.1), että haitta on vaurio, häiriö tai hankaluus, jota henkilövahinko aiheuttaa eri tavoin. Pääsääntönä pidetään, että se tulee pystyä todentamaan lääketieteellisesti. Haitta voi olla joko psyykinen tai fyysinen.

Oppilaan oireilua tai sairastumista voitaisiin näin ollen pitää henkilövahinkona: tilapäisenä haittana, tai pysyvänä haittana, mikäli voidaan todeta pysyvän haitan tai vamman syntyminen lääkärinlausunnon perusteella. Syy-yhteyden osoittaminen taasen tiettyyn kiinteistöön voi olla haastavaa, koska eri asiantuntijat kiistelevät voimakkaasti näytön riittävydestä ja nykyinen käypähoitosuositus kehottaa lääkäreitä pidättäytymään kirjoittamasta lausuntoja, mikäli rakennuksesta ei ole saatavilla riittävää rakennusteknistä tutkimusta (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2017). Pelkkä oireiden poistuminen, kun altistus päättyy tietyn rakennuksen osalta, ei ole riittävä ajallinen näyttö. Ennakkotapauksia on vähän.

7.3 Muutoksenhaku

Kunnallissalan päätöksenteon valitusreitit voidaan karkeasti jakaa kolmeen osaan. Valtuuston päätöksistä voidaan valittaa kunnallisvalituksella hallinto-oikeuteen ja viranomaispäätöksestä tai toimielimien päätöksistä, joko hallintovalituksella hallinto-oikeuteen tai oikaisuvaatimuksella aluehallintovirastoon. Koska muutoksenhakua sääntelee kuntalain ohella hallintolaki, hallintolainkäyttölaki ja useat erityislait, tulee muutoksenhakua harkitessa tutustua päätöksen mukana tulevaan valitusosoitukseen tai oikaisuvaatimukseen huolella. (Kuntaliitto 2017b.) Valitus tai oikaisu on tehtävä ilmoitetussa määräajassa. Määräaika on yleensä 14 tai 30 päivää päätöksen tiedoksisaannista.

Se onko kunnan viranhaltijan päätöksestä johtuva valitus kunnallisvalitus vai hallintovalitus riippuu siitä, minkä lain nojalla valitus tai oikaisu tehdään. Jos kyseessä

on esim. perusopetusta koskeva asia, noudatetaan perusopetuslaissa määriteltyjä muutoksenhakuohjeita, jolloin lain 13 §, 17 §, 18 §, 25 § ja 27 §:n mukaisista päätöksistä (mm. oppilaaksi ottaminen, erityisen tuen järjestäminen ja erityiset opetusjärjestelyt) tehdään oikaisuvaatimus aluehallintovirastoon ja 31–34 § 1 mom. jotka käsittelevät lähinnä opetuksen ja koulumatkojen maksuttomuutta, voi valittaa hallinto-oikeuteen. Alueellisesta terveydensuojelun valvonnasta ja ohjauksesta vastaa aluehallintovirasto, jonka velvollisuus on arvioida terveydensuojelun valvontasuunnitelmia ja niiden toteutumista (Terveydensuojelulaki, 5 §). Aluehallintovirasto siis valvoo ja ohjaa kunnan julkisia ja yksityisiä terveystarkastajien toimintaa.

Hallintolaki sääntelee hallintokantelun tekemisestä, mikäli viranomaisen on menetellyt lainvastaisesti tai laiminlyönyt tehtäviään, voi asiasta tehdä kantelun. Kantelu tulee tehdä pääsääntöisesti kirjallisesti. Yleensä valvova viranomaisen ei tutki yli kaksi vuotta vanhaa tapausta, ellei siihen ole erityistä syytä.

7.4 Muut toimijat

Kantelu voidaan kohdistaa myös viranomaisen toimintaan, josta ei tehdä varsinaista hallintopäätöstä, johon olisi mahdollista hakea muutosta. Tällaisia viranomaisia ovat aluehallintovirasto, eduskunnan oikeusasiamies, valtioneuvoston oikeuskansleri ja lapsiasiavaltuutettu. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä on toiminut 1.1.2012 alkaen Ihmisoikeuskeskus, joka on riippumaton ja itsenäinen toimija ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi. Ihmisoikeuskeskus ei käsittele yksittäistapauksia, eikä kanteluita, mutta sillä on ihmisoikeuksia edistävä toimivalta. (Eduskunnan Oikeusasiamies n.d.a)

7.4.1 Eduskunnan oikeusasiamies

Eduskunnan oikeusasiamies valvoo tuomioistuinten ja eri viranomaisten toiminnan laillisuutta ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päätöksenteossa tutkimalla kanteluita tai oma aloitteisesti ja tekemällä viranomaistarkastuksia. Kantelun kohteena voi olla esim. kunnan toimielin tai koulun opettaja. Myös lapset ja nuoret voivat tehdä kantelun oikeusasiamiehelle sähköisellä kantelulomakkeella, sähköpostitse tai kirjeitse.

Nimettömänä tehtyjä kanteluita ei yleensä tutkita. Oikeusasiamieheen voi olla myös yhteydessä, mikäli et halua tehdä kantelua, yhteydenoton perusteella voidaan tehdä tarkastuksia kouluihin tai laitoksiin. (Eduskunnan oikeusasiamies n.d.)

Mikäli kantelu aiheuttaa toimenpiteitä, siitä tehdään kirjallinen päätös. Oikeusasiamies voi antaa huomautuksia, saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä, tehdä esityksen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan oikaisemiseksi. Oikeusasiamies ei käsittele pääsääntöisesti yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä. Oikeusasiamies voi määrätä suoritettavaksi poliisitutkinnan tai esitutkinnan, tutkittavana olevan asian selvittämiseksi. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuihin voi tutustua oikeusasiamiehen verkkosivuilla. (Eduskunnan oikeusasiamies n.d.b)

Eduskunnan oikeusasiamies julkaisee vuosittain toimintakertomuksen. Vuoden 2016 toimintakertomuksessa on otettu esiin koulujen lisääntyvät sisäilmaongelmat, suuret alueelliset erot toimintatavoissa, puuttuvat toimintamallit ja resurssien riittämättömyys, alueellinen eriarvoisuus oppimisen tuen saatavuudessa (Eduskunnan oikeusasiamiehen vuosikertomus 2016, 122). Samoihin asioihin kiinnitettiin huomiota vuosikertomuksessa 2015 (2015, 100). Tämän lisäksi apulaisoikeusasiamies tähdensi viranomaisen velvollisuutta tiedottaa koulurakennusten kosteus- ja homevaurioiden terveyshaitoista (2015, 274). Vuoden 2014 kertomuksessa kiinnitettiin huomiota kouluissa jatkuvasti ilmi tuleviin sisäilmaongelmiin (2014, 78), kuten myös vuoden 2013 kertomuksessa (2013, 68) ja vuoden 2012 kertomuksessa (2012, 298). Lisäksi apulaisoikeusasiamies totesi, että kunnan olisi pitänyt ripeämmin ratkaista koulun sisäilmaongelmia esim. siirtämällä opetus väistötiloihin ja totesi kunnan toimenpiteet riittämättömiksi. Koulu olisi pitänyt määrätietoisemmin varmistaa, etteivät oppilaat ja henkilöstö altisuisi terveyshaittaa aiheuttaville sisäilman epäpuhtauksille. Taloudelliset syyt eivät vähentäneet kunnan velvollisuutta toimia. (2012, 301–302.)

7.4.2 Eduskunnan oikeuskansleri

Eduskunnan oikeuskansleri valvoo viranomaisia ja muita julkista tehtävää hoitavia toimijoita käsittelemällä kanteluita, suorittamalla tarkastuksia ja ottamalla omaaloitteisesti esiin tulleita asioita tutkittavaksi. Mikäli tarvetta ilmenee, oikeuskansleri voi

määrätä poliisitutkinnan tai esitutkinnan suoritettavaksi asian selvittämiseksi. Ilman erityistä syytä, yli kaksi vuotta vanhaa asiaa koskevaa kantelua ei tutkita. Kantelun perusteella oikeuskansleri voi antaa virheellisestä menettelystä huomautuksia, kiinnittää viranomaisen huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn, tehdä esityksen säännöksen tai määräyksen muuttamiseksi, tehdä esityksen tuomion purkamiseksi, tehdä esityksen erimielisyyden sopimiseksi tai suositella viranomaiselle aiheutuneen vahingon hyvittämistä. Oikeuskanslerin ratkaisuja voi tutkia oikeuskansliaviraston sivuilta tai säädöstietopankki Finlexistä. (Oikeuskanslerinvirasto n.d.) Oikeuskansleri on ottanut kantaa mm. kaupungin hankintalain noudattamiseen sisäilma-asiassa (OKV/1588/1/2013). Muihin oikeuskanslerin ratkaisuihin viitataan luvuissa 4.2 ja 4.5.

7.4.3 Lapsiasianvaltuutettu

Lapsen asemaa ja oikeuksia turvaamaan on säädetty laki lapsiasianvaltuutetusta 21.12.2004 (1221/2004). Lapsiasianvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka toimii oikeusministeriön yhteydessä. Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen seuranta, lapsen edun edistäminen, lainsäädännön ja päätöksenteon arviointi ja vaikutus lasten hyvinvointiin, kehittää ja seurata yhteiskunnallista päätöksentekoa lapsia koskevissa asioissa, pitää yhteyttä, välittää tietoa ja kehittää eri yhteistyömuotoja eri toimijoiden välillä. Tällä hetkellä lapsiasiavaltuutettuna toimii Tuomas Kurttila. Lapsiasiaainvaltuutettu julkaisee toiminnastaan vuosikirjaa, joka on luettavissa lapsiasia verkkosivustolla. Kurttila valittiin Euroopan lapsiasiaavaltuutettujen kattojärjestön ENOC:n uudeksi puheenjohtajaksi alkaen 2017. ENOC:iin kuuluu 41 viranomaista eri maista, jotka ovat itsenäisiä ja riippumattomia toimijoita lapsen oikeuksien valvojana. (Lapsiasia n.d.)

7.4.4 YK:n lapsen oikeuksien komitea

YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanon noudattamista sopimusvaltioissa. Maiden raportointi lasten oikeuksien tilanteesta komitealle tapahtuu viiden vuoden välein. Raportissa käsitellään niitä toimia, joihin sopimusvaltiot ovat ryhtyneet tai aikovat ryhtyä komitean päätelmien ja suositusten

johdosta. Komitea voi antaa sopimusmaalle huomautuksia ja suosituksia. Ulkoministeriö jätti määräaikaisraporttinsa tammikuussa 2018. Myös kansalaisjärjestöillä on mahdollisuus osallistua raportointiin. (Ihmisoikeuskeskus 2017.) Suomi on saanut huomautuksen lapsen oikeuksien komitealta 2011, koska lapsen edun periaatetta ei oltu huomioitu riittävästi lainsäädännössä ja Suomi oli asettanut ikärajoja lasten kuulemiseen, joka estää osan lapsien kuulemisista kokonaan, heitä koskevissa asioissa (Lapsiasiainvaltuutetun vuosikirja 2017, 15).

Uutena oikeusturvakeinona Suomen osalta tuli voimaan 12.2.2016 lukien yksilövalitusten tekeminen lasten oikeuksien komitealle (Valtioneuvoston asetus lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen valitusmenettelyä koskevan valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 5/2016). Asetuksen 5 artiklan mukaan yksityishenkilö tai yksityishenkilöiden ryhmä voi tehdä valituksen lasten oikeuksien komitealle, jos katsoo sopimusvaltion loukanneen lasten oikeuksia koskevaa yleissopimusta. Asetuksen 7 artikla määrittelee, että komitea käsittelee sopimuksen voimaantulon jälkeen tapahtuneita oikeusloukkauksia ja valitus tulee tehdä vuoden kuluessa, kun kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty. Valituksen perusteella komitea antaa asiasta artiklan 11 mukaisen kannanoton.

8 VIREILLÄ OLEVAT HANKKEET JA LAINSÄÄDÄNTÖTARVE

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on ottanut kantaa rakennusten kosteus- ja homeongelmiin keväällä 2013. Mietinnössään valiokunta tuo esiin huolensa sisäilmaongelmista maan suurimpina ympäristöterveysongelmina ja se pohjautuu Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisuun 1/2012, joka sisältää mm. 72 kirjallista asiantuntijalausuntoa. Tarkastusvaliokunta on mietinnössään 2013 ottanut kantaa mm. *Majvik II-suositukseen* päivittämiseen. Valiokunta on todennut, että suositus ei ole riittävästi tavoittanut lääkärikuntaa ja valiokunta pitää tärkeänä valtion viranomaisten ja alan asiantuntijoiden yhteistyössä päivittävän *Majvik II-suosituksen* (2006), joka keskittyy kosteusvauriorakennuksissa oireiluun. (TrVM 1/2013, 27.) Sen sijaan Käypähoitosuosituksista kosteus- ja homevauriosta oireilevasta potilaasta on päivitetty 2017. Päivityksen onnistumista sisäilmasairaiden kannalta voidaan pitää kyseenalaisena, koska suosituksen mukaan lähinnä vain astma ja hengitysteiden oireilu tunnustetaan mahdolliseksi sisäilmaongelmiin liittyväksi oireiluksi, eikä sisäilmasairauden perusteella voi tällä hetkellä saada diagnoosia, jonka perusteella voisi saada sairaspäivärahaa. Nykyinen käypähoitosuositus jättää yhä sairastuneet vaille yhteiskunnan taloudellista tukea ja tarvittavaa hoitoa.

Muutetun maankäyttö- ja rakennuslain (958/2012) muutoksista johtuvien siirtymäsäännöksiensä määräaika on umpeutunut 31.12.2017. Lakimuutoksista johtuvat asetusmuutokset on saatettu voimaan. Asetuskokoelmasta löytyy mm. rakentamista koskevat asetukset 1007-1010/2017 ja 1047-1048/2017. Uudistuksen tarkoituksena on ollut selkeyttää sääntelyä ja erottaa vaatimukset ja ohjeet toisistaan. Voimaantulevat säännökset koskevat mm. energiatodistusta, energiatehokkuutta, rakennuksen esteettömyyttä, paloturvallisuutta, rakennuksen kosteusteknistä toimivuutta, rakennuksen käyttöturvallisuutta ja rakennuksen vesi- ja viemärlaitteistoja. Uudet säännökset koskevat uusia hankkeita, vanhan lainsäädännön aikana aloitettuihin hankkeisiin sovelletaan rakennusluvan vireillepanopäivänä voimassa olevia asetuksia. Uudistukset vaativat viranomaisilta tiedottamista ja rakennusalan toimijoiden kouluttamista uuteen lainsäädäntöön. Voidaan katsoa, että tältä osin lainsäädäntöä on pyritty uudistamaan, kuten tarkastusvaliokunta on edellyttänyt vuonna 2013.

Kaikkia rakennustuotteita koskeva markkinavalvonta keskitettiin 1.1.2015 lukien Turvallisuus- ja kemikaalivirastoon Tuoteyksikköön perustettuun rakennustuotteet -ryhmään. Viranomaisen valvoo markkinoilla olevia tuotteita, suorittaa testausta ja tarvittaessa asettaa myyntikieltoon, poistaa markkinoilta tai määrää tuotteen palautusmenettelyyn ja rekisteröi julkiseen markkinavalvontarekisteriin kyseiset tiedot. (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto, 2018.) Tukes ylläpitää rakennustuotetieto.fi nimistä sivustoa, josta löytyy infoa mm. rakennushankkeeseen ryhtyvän rooleista, vastuista ja lainsäädännöstä (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto n.d.).

Valtioneuvoston kanslia on asettanut Terveet tilat 2028 -hankkeen, jonka tavoitteena on edistää julkisiin tiloihin liittyvää terveyttä ja hyvinvointia, kestäviä rakentamis- ja ylläpitokäytäntöjä, vahvistaa sisäilmaongelmien ennaltaehkäisyä ja käsittelyä laatimalla toimenpideohjelma vuosille 2018-2028. Hankkeen kuulemisvaihe päättyi 15.2.2018, jonka jälkeen toimenpideohjelma viimeistellään ja ohjelman toimeenpano alkaa. Ohjelman alkuvaiheeseen kuuluu mm. sisäilma aiheisia koulutustilaisuuksia ympäri Suomen. (Valtioneuvoston kanslia, 2017) yhtenä kehittämis ehdotuksena lainsäädäntöselvityksen aloitus vuonna 2018 alustavalla kartoituksella, sekä selvitysvaihe 2019-2028 puutteiden ja ristiriitaisuuksien määrittämiseksi ja tarvittavien lainsäädäntömuutosehdotusten valmistelemiseksi siten, että tarvittavat lainsäädäntömuutokset saataisiin voimaan 2025. (Valtioneuvoston kanslia n.d.)

9 POHDINTA

Työstäessäni tätä aihetta olen tullut siihen tulokseen, että lapsen oikeuksien sopimusta ei riittävästi tunneta tai oteta huomioon eri hallinnonaloilla. Lasten oikeudet toteutuvat huonosti, eikä lapsivaikutusten arviointia tuoda esiin juurikaan kuntien päätöksenteossa, vaikka usea lainsäädäntö tätä jo nyt edellyttää. Myös uskoni oikeusvaltioperiaatteeseen on ollut koetuksella: ”Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia” (Perustuslaki, 2 §). Kunnallisissa hallintotoimissa ja päätöksenteossa rikotaan monesti sekä erityislainsäädäntöä että erityisesti julkisuus- ja hallintolakia. Perustuslain takaamat perusoikeudet eivät toteudu täysimääräisesti, eikä sisäilmasairaiden osalta juurikaan kuule positiivisesta erityiskohtelusta terveydentilan takia. Terveet tilat 2028 -hankkeelle asetetaan kovia odotuksia koskien lasten oikeusturvaan.

Lasten oikeusturva on heikko. Oikeusturvakeinoina on lähinnä kantelu, joka on jälkikäteinen ja tehoton, lähes huomautuksen kaltainen toimenpide. Yhdyn lapsiasiavaltuutetun Tuomas Kurttilan mielipiteeseen, että lapset tarvitsevat työturvallisuuslakia vastaavan lainsäädännön ja luottamusmiestä vastaavan asiamiehen valvomaan oikeuksiaan ja turvaamaan koulutielle turvalliset ja terveelliset tilat opiskella, jotta myös jatko-opiskelu ja siirtyminen työelämään on aikanaan mahdollista. Nykyinen käytäntö, jossa terveystarkastaja valvoo korjausten etenemistä ja onnistumista ei ole riittävä, eikä ympäristöterveydellä ole riittäviä resursseja puuttua tilanteeseen nopeasti ja seurata tilannetta riittävästi. Yhteistyö ja riittävä tiedonkulku kunnan rakennusvalvonnan kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Kaikilla kouluja valvovilla terveystarkastajilla ei ole riittävää rakennusteknistä koulutusta tarkastusten suorittamiseksi.

Oikeus opetukseen ei toteudu täysimääräisesti, mikäli kunnassa ei pystytä järjestämään asianmukaisia väistötiloja, kun kouluja joudutaan sulkemaan sisäilmaongelmien vuoksi. Vaikuttaa siltä, että aina ei sisäistetä sitä tosiasiaa, että myös väistötilojen tulee olla terveelliset ja turvalliset ja opetustiloiksi soveltuvat, sekä tarkastetut. Lainsäädäntöön tulisi kirjata riittävät sanktiot laiminlyönneistä ja puutteellisesta päätöksenteosta tai päätösprosessin tarpeettomasta pitkittämisestä, jotta sillä on myös käytännön merkitystä. Tutustuttuani kahden eri kunnan tekemiin hallinnollisiin päätöksiin mm. lapsen koulunkäyntioikeuden myöntämisestä muuhun kuin lähikouluun, kun siirron syynä on lapsen terveydentila ja oireilu lähikoulussa tai koulukuljetuksen järjestämisestä terveyden

tilan perusteella, näyttää siltä, että päätöksenteossa on paljon kehittämistä. Päätöksiä ei ole perusteltu riittävästi, niissä ei aina viitata oikeisiin lainkohtiin ja päätös saattaa sisältää virheellisen muutoksenhakuohjeen, jolloin asiakas ei osaa osoittaa valitustaan oikeaan valitusviranomaiseen. Myös hyviä käytäntöjä päätöksenteossa havaittiin ja tämä on erittäin positiivinen asia lasten oikeuksien kannalta. Päätöksenteon tason kirjavuus on mielenkiintoinen havainto ja ehdottomasti jatkotutkimuksen arvoinen asia, mikäli suunnitelmissa on opinnäytetyö sisäilma-asioista ja lasten oikeuksista.

Rikosoikeudellista vastuuta voidaan hakea sisäilma-asioissa lähinnä nimikkeellä virkarikos tai vammantuottamus. Nykyinen kosteus- ja homevaurioista oireilevan potilaan käypähoito -suositus kuitenkin kehottaa lääkäreitä tarkkaan harkitsemaan, kirjoittaako asiakkaalle puoltavaa lausuntoa sisäilma-asiassa, ellei kyseessä ole merkittävä kosteusvaurio. Mikäli tilaa taas ei tutkita riittävästi hyväksytyillä menetelmillä ja riittävän asiantuntevasti ei saada luotettavaa tietoa rakennuksen tilasta. Myöskään vahingonkorvauslain perusteella ajettavaa korvausvaatimusta on vaikea näyttää toteen, koska syy-yhteyden ja ajallisen yhteyden toteen näyttäminen on vaikeaa edellä mainituista syistä.

Kuntasektori on organisaationa monimutkainen ja haastava päätöksenteon toimintaympäristö sisäilma-asioissa, jossa asian ratkaisu voi pitkittyä ja valmistelua voidaan siirtää eri sektoreiden (esimerkiksi sivistystoimen ja teknisentoimen) välillä, sekä eri hallintoelimien välillä. Maallikko ei aina jaksaa ymmärtää, mitä lisäarvoa päätöksenteon pallottelulla saadaan ja onko sitä todella. Aikaa kuluu ja lapset jäävät altistaviin tiloihin, jos kunnalla ei ole ratkaisukeskeistä otetta ja yhteistä näkemystä sisäilma-asioissa. Asioita tulisi valmistella ja viedä eteenpäin virheistä oppien, prosesseja kehittäen ja uusia hyviä käytänteitä hyväksi käyttäen, ei syyllisiä etsien.

LÄHTEET

Arajärvi, P. 2015. Lapsi ja koulutuksellisen hyvinvoinnin takaaminen. Teoksessa Hakalehto S. (toim.) Lapsen oikeudet koulussa. Helsinki: Hansaprint Oy.

Eduskunnan kirjelmä 5/2013 vp. Rakennusten kosteus- ja homeongelmat.

Eduskunnan oikeusasiamies n.d. Luettu: 10.12.2017 <https://www.oikeusasiamies.fi/fi>

Eduskunnan oikeusasiamies n.d. Ihmisoikeuskeskus. Luettu 14.3.2018
<https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ihmisoikeuskeskus>

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomukset vuosilta 2012-2016.
<https://www.oikeusasiamies.fi/fi/toimintakertomukset>

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2013 vp. Rakennusten kosteus- ja homeongelmat.

Etäopetus ja reaaliaikainen verkko-opetus. Luettu: 18.2.2018 www.etaopetus.fi

Euroopan unionin perusoikeusasiakirja 2010/C/ 83/02.

Hakalehto, S. 2015. Johdatus lapsen oikeuksiin koulussa. Teoksessa Hakalehto S. (toim.) Lapsen oikeudet koulussa. Helsinki: Hansaprint Oy.

HE 86/1997 vp: Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 167/2003 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 100/2009 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ympäristönsuojelulain muuttamisesta.

HE 67/2013 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 101/1998 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rakennuslainsäädännön uudistamiseksi.

HE 42/1994 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle terveydensuojelulaiksi ja laiksi ympäristölupamenettelylain 2 § muuttamisesta.

Helsingin yliopiston Avoin yliopisto, n.d. Luettu: 27.11.2017
<http://blogs.helsinki.fi/avoin-johdatusoik/rikosoikeus/#1>.

Hengityслиitto n.d. Luettu: 17.2.2018
<https://www.hengityслиitto.fi/fi/hengityssairaudet/sisailmasta-ja-homeesta-sairastuneet/oireet-ja-diagnoosi>

Hemmo, M. 2007. Velvoiteoikeuden perusteet. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Hevonoja, J. 2018. Laki takaa erityisperheen arkeen tukea - oikeus valittaa päätöksistä jää usein käyttämättä. Yle. Julkaistu 3.4.2018. Luettu 15.4.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10127318>

Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen, THL Ohjaus 7. 2015. Luettu: 27.11.2017
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1

Ihmisoikeuskeskus. 15.12.2017. Luettu: 21.12.2017
<http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x280162=5804673>

Karttunen, T., Laasanen, H., Sippel, L., Uitto, T. & Valtonen, M. 2014. Juridiikan perusteet3.-4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kuntaliitto 2017a. Yleiskirje 15/2017. Luettu: 13.1.2018
<https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2017/kunnan-verkkotiedottaminen-seka-henkilotietojen-kasittely-ja-julkisuus-kuntalain>

Kuntaliitto2017b 30.1.2017. Muutoksenhaku. Luettu: 4.12.2017
<https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/laki/muutoksenhaku>

Kuntaliitto 21.12.2016. Tarkastus ja valvonta. Luettu: 22.12.2017
<https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/talous/tarkastus-ja-valvonta>

Lapsiasia. n.d. Luettu: 21.12.2017 <http://lapsiasia.fi/>

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila, Vuosikirja 2017. Luettu: 24.11.2017
http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2017/04/LA_vuosikirja_2017_.pdf

Majvik II -suositus. 2006. Kosteusvauriomikrobeihin liittyvien oireiden selvittely. Suomen Lääkärilehti 7/2007, 653–664. Luettu: 13.1.2018.
<http://www.epshp.fi/files/2011/Majvik-suositus-SLL-2007.pdf>

Monni Online-hanke. Oppimiskeskus Valteri Mikael. Julkaistu n.d. Luettu: 26.11.2017.
<https://monnionlinefi.wordpress.com/>

Mäenpää, O. 2003. Hallinto-oikeus. Luettu: 21.12.2017
<https://verkkokirjahylly.almatalent.fi.elib.tamk.fi/teos/GADBBXGTCF#kohta:427>
Vaatii kirjautumisen.

Mäenpää, O. 2011. Oikeus hyvään hallintoon. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Mäenpää, O. 2016. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. 5. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Nummenmaa, M. 2012. Etäopetus tarjoaa monia mahdollisuuksia oppimiseen ja opetukseen. Luettu: 3.2.2018
[http://www.oph.fi/download/147821 Tutkittua tietoa oppimisymparistoista.pdf](http://www.oph.fi/download/147821_Tutkittua_tietoa_oppimisymparistoista.pdf)

Oikeuskanslerinvirasto n.d. Luettu: 21.12.2017 <https://www.okv.fi/fi/>

Opetushallitus n.d.a Luettu: 21.11.2017
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet

Opetushallitus n.d.b Luettu: 24.11.2017
http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/joustava_perusopetus

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyhmän raportti. Helsinki. Luettu: 26.11.2017
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80629/OKM_34_2017.pdf

Parviainen, M. 2010. Kenen on vastuu? Vastuut ja seuraamukset palvelussuhteessa. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Putus, T. 2017. Home ja terveys kosteusvauriohomeiden, hiivojen ja sädesienten esiintyminen sekä terveyshaitat. Pori: Suomen Ympäristö- ja Terveysalan Kustannus Oy.

Rämö, H. 2009. Hometalollisesta hometalojen uhrien auttajaksi. Teoksessa Halonen M, Heilimo E & Kananen H. (toim.) Homehelvetti. Porvoo: Kustannusyritys Tammi.

Salkionja-Salonen, M. 2009, Myrkylliset mikrobit sisätiloissa. Teoksessa Halonen M, Heilimo E & Kananen H. (toim.) Homehelvetti. Porvoo: Kustannusyritys Tammi.

Salonen, H., Lappalainen, S., Lahtinen, M., Holopainen, R., Palomäki, E., Koskela, H., Backlund, P., Niemelä, R., Pasanen, A-L. & Reijula, K. 2011. Toimiston sisäilmaston tutkiminen. Tampere: Tammerprint Oy.

Seuri, M. Palomäki E. 2000, Haasteellinen sisäilma. Riskianalyysi sisäilmaongelmissa. Helsinki: Rakennustieto.

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2017. Käypä hoito -suositus. Kosteus- ja homevaurioista oireileva potilas. Luettu: 30.12.2017.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituks/suositus?id=hoi50111#T1>

Suomen Vanhempainliitto. n.d. Luettu: 21.11.2017
http://www.vanhempainliitto.fi/ops2016_2

Säkäjärvi, M. 2015. Julistuksen omainen toive vai juridinen velvoite! Lapsen etu homekouluja koskevassa päätöksenteossa. Teoksessa Hakalehto S. (toim.) Lapsen oikeudet koulussa. Helsinki: Hansaprint Oy.

Tolvanen, M. 2017. Muistio virkamiesten ja luottamushenkilöiden vastuusta oppilaitoksen sisäilmaongelmissa. Luettu: 17.1.2018.

Tuori, K. & Kotkas T. 2008. Sosiaalioikeus. Helsinki: WSOYPro.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto 8.12.2016. Luettu: 18.2.2018

<http://www.tukes.fi/fi/Toimialat/Rakennustuotteet1/>

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto n.d. Rakennustuoteinfo. Luettu: 18.2.2018

<http://www.rakennustuoteinfo.fi/>

Tuuve-hanke. Oppimiskeskus Valteri Mikaelin, Maskun kunnan ja Otavan opiston

yhteistyöhanke. Julkaistu n.d. Luettu: 29.9.2017. <http://www.tuuve.fi/>

Valtioneuvoston kanslia 2017. Terveet tilat 2028 -hanke. Luettu: 28.1.2018.

<http://vnk.fi/hanke?tunnus=VNK012:00/2017>

Valtioneuvoston kanslia n.d. Ehdotus terveet tilat 2028 -toimenpideohjelmaksi
13.12.2017. Luettu: 17.3.2018

<http://vnk.fi/documents/10616/6000553/Ehdotus+Terveet+Tilat+2028+-toimenpideohjelmaksi.pdf/9af292aa-2ae5-482f-b5e5-ee1cbfbd576e/Ehdotus+Terveet+Tilat+2028+-toimenpideohjelmaksi.pdf.pdf>

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti Yleissopimuksesta lapsen oikeuksista

CRC/GC/2003/5, kohta 12. Luettu: 21.12.2017 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_GC_2003_5.pdf

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti Yleissopimuksesta lapsen oikeuksista

CRC/GC/2013/14, kohta 17-20. Luettu: 21.12.2017 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_14.pdf

Oikeustapaukset:

AOA 3058/4/08 (24.5.2010): Apulaisoikeusasiamiehen päätös 24.5.2010 kanteluun Helsingin kaupungin homekoulun saneerausta koskevassa asiassa.

AOA 2822/4/10 (16.8.2012): Apulaisoikeusasiamiehen päätös 16.8.2012 kanteluun Vihdin kunnan vastuusta sisäilmaongelmien selvittämiseksi määrätietoisesti ja terveyshaitan poistamiseksi.

Helsingin HaO 1.12.2005 05/1124/2

Hämeenlinnan HaO 7.12.2011 11/0883/3 ja KHO 16.4.2013 t. 13/1297

Hämeenlinnan HaO 4.8.2017 17/0446/4

Kuopio HaO 20.9.2001 01/0424/3

Kuopion HaO 5.2.2007 06/0042/2 ja KHO 16.1.2008 t.51

OKV 1588/1/2013 (7.5.2015): Oikeuskanslerin päätös 7.5.2015 kanteluun Lahden kaupungin menettelystä Launeen koulun sisäilmaongelmia koskevassa asiassa.

OKV/243/1/2015 (22.3.2016): Apulaisoikeuskanslerin päätös 22.3.2016 kanteluun julkisuuslain mukaisen määräajan noudattamisesta.

OKV/1610/1/2015 ja OKV/635/1/2016 (28. 12.2016): Apulaisoikeuskanslerin päätös 28.12.2016 kanteluun asiakirjapyynnön käsittelyssä noudatettavasta julkisuuslain menettelysäännöksistä.

28.11.2016 LSSAVI/4678/06.06.02/2016, Aluehallintoviraston päätös oikaisuvaatimukseen erityisen tuen päätöksen tarkastamisesta tilanteessa, jossa lapsi on siirretty joustavasta perusopetuksesta erityisopetuksen pienryhmään, sekä oppilaan ja huoltajan kuuleminen asiassa.

6.7.2016 LSSAVI/2706/06.06.02/2016 Aluehallintoviraston päätös oikaisuvaatimukseen erityisen tuen päätöksen tarkastamisesta tilanteessa, jossa oppilaan opetuksen järjestämispaikka muuttuu.